A corporis sui contactu ejus pudicitiam expugnaret. At ille præcisam morsu linguam in blandientis scorti faciem exspuit, & ita præ subito dolore, inferendum sibi vulnus non sensit. Natalis illius assignatur in veteri Martyrol. ad 3. Novembris.

CONSIDERATIO FOEDITATIS.

Fœditas hujus vitii tanta est, ut propriè ei competat nomen turpitudinis & flagitii; cujus causam reddit *B. Thomas Aquinas*, quòd omnia sensu, & cupiditate carnali, quæ nobis communis est cum bestiis, non ratione, metiatur. Unde & *Aristoteles Eth. cap.6.* aliique Ethnici Philosophi, luxuriam inter belluina vitia enumerant, ac divina Scriptura luxuriosos confert apud Psalmographum *Psalm.31.* equis & mulis, quibus non est intellectus, &c. Et apud *B. Petrum*, sui lotæ in volutabro luti.

Eorum verò actus appellantur confusiones, ut in epistola Apostoli Judæ: Fluctus feri maris, inquit, despumantes suas confusiones.

Et B. Paulus, Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Unde pudefacti refugiunt lucem, semperque reformidant, ne in fœditate sua deprehendantur. B

Clemens Alexandrinus in libris Stromatum Clem.4. comparat libidinosum centauro, qui sursum hominis, deorsum equi effigiem refert.

Ambrosius in libro de Abraham Patriarcha, causam reddit cur equo rectè comparetur: Equus enim, inquit, stare nescit, velox ad impetum, cervicem exaltans suam, inniens ad libidinem.

Raymundus Capuanus, Catharinæ Senensis Confessarius, scribit eam, si aliquando à viris vel fœminis opulentis, sed flagitiosis salutaretur, nihil respondisse, nec os aspexisse, imò tergum obvertisse, & dixisse, se ex anima illorum tantum fœtorem effragrantem sensisse, ut ad vomitum provocaretur.

Palladius in historia Lausiaca commemorat, S. Pachomium, cum dæmoni, qui in specie Æthiopissæ ad tentandum ipsum advenerat, colaphum infregisset, fœtorem manu contractum duobus vix annis eluere potuisse.

C Et S. Euthymius Abbas, ut refert *Cyrillus Monachus in ejus vita*, cum fortè transiret quendam, qui turpi suggestioni assenserat, tantum sensit fœtorem, ut à dæmone possessus videretur.

MEDITATIO NOVISSIMORUM.

Nihil sic, ait *Greg. Mag. lib.16. Moral.* ad edomandum desiderium carnalium appetitum valet, quàm ut unusquisque hoc, quod vivum diligit, quale sit mortuum, pensèt.

Et *B. Isidorus de summo bono*: Quando impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, divini Judicii metus, & æterni tormenta incendii ante oculos proponantur, quia nimirùm omnis pena gravioris supplicii formidine superatur. Sicut enim clavus clavum expellit, ita sæpè recordatio ardoris gehennæ ardorem exclusit luxuriæ.

Idem remedium suis præscripsit, *teste B. Athanasio*, olim S. Antonius: Cessabit, inquiens, amor mulierum, libidinis extinguetur incendium, si ante oculos semper habebimus ultimæ retributionis adventum, quia major formido judicii, D & pœnarum timor horridus simul & lubricæ carnis incentiva dissolvit, & ruentem, quasi ex alta rupe sustentat.

Thomas Cantipratanus in libro Apum cap.30. tale narrat exemplum. Vidi sanctum virum M. Guidonem presbyterum Monialium Nyvellensium, de quo certissimè ferebatur, quòd cum in Schonegio Hannoniæ oppido scholas regeret adolescens, incautè semel fœminam contemplatus per annos tres, etiam ipsa mortua in tantum tentatus est, ut excepto eo, quòd vigilans substinebat, omni nocte in somnis crederet esse præsentem. Sentiens ergo diabolum circa se non cessare, de nocte clam tumulum mortuæ mulieris aperuit, naresque & faciem in cœno putrefacti corporis tamdiu tenuit, ut penè fœtore nimio suffocatus, quasi mortuus caderet resupinus. Quæ res in tantum valuit sancto viro, ut nullum postea stimulum in carne sentiret.

Non absimile exemplũ habes *in Vitis Patrum* de pio Eremita Scythiæ, qui cum non ignoraret sepultam fœminam, cujus memoria sæpè animo recurrebat, ingressus sepulchrũ, abstulit putridi cadaveris partem, eamque panno involutam servabat, ut cum sentiret libidinis commotiunculam, hunc fœtorem subitò applicaret ad nares, non minore sui victoria, quàm sensuum molestia. E

Ita *in vitis Patrum lib.5.c.1.num.7.* Abbas Joannes ait: Mane de omni virtute cogita, deque omni vitio mortificando: includens te sepulchro tanquam jam mortuus, ut videatur tibi proxima esse mors omni die.

Ibidem *cap.10. num.63.* Abbas Moses rogatus, qualis homo mortificat se? ait: Nisi posuerit homo in corde suo, quia triennium se habet in sepultura, non pervenit ad hoc verbum.

OTII FUGA.

Ezechiel exponens causam peccati Sodomorum, quod erat luxuriæ: Hæc, inquit, fuit iniquitas Sodomæ sororis tuę. Superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus.

Legimus, Dominum Deum idcircò noluisse omnes Cananæorum populos delere, ut erudiret in eis Israelem, hoc est, ut occupati in oppugnandis illis non indulgerent otio.

S. Hieronymus *in epist. ad Rusticum monachum*, scribit de seipso: Dum essem juvenis, inquit, & solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram, quem cùm crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quam edomandam cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi, ut alphabetum discerem, & frideritia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, & contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia. F

CONSULTATIO CUM VIRIS PIIS.

Hanc religiosis suadet *Cassianus Coll at.2.c.10.* causamque reddit: Quia non valebit, inquit, ignorationi ejus (religiosi) callidus hostis illudere, qui universas cogitationes in corde nascentes perniciosa verecundia nescit obtegere, sed eas maturo examine seniorum vel reprobat, vel admittit. Illicò namque, ut patefacta fuerit, cogitatio maligna marcescit, & antequam discretionis judicium proferatur, serpens tetterrimus, velut è tenebroso ac subterraneo specu virtute confessionis protractus ad lucem, & traductus quodammodo, ac dehonestatus abscedit. Tamdiu enim suggestiones ejus noxiæ dominantur in nobis, quandiu celantur in corde.

Illustre autem hujus rei exemplum exstat apud *beatum Hieron. in epist. ad Rusticum monachum*, his verbis: Dicam aliud quod in Ægypto viderim. Græcus adolescens erat in cœnobio, qui nulla continentia, nulla operis magnitudine flammam carnis poterat extinguere. Hunc periclitantem Pater monasterii hac arte servavit. Imperat cuidam viro gravi, ut jurgiis atque convitiis infectaretur hominem, & post irrogatam injuriam, primus veniret ad querimoniam. Vocati testes, pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. Flere ille contra mendacium. Nullus alius credere veritati, solus Pater defensionem suam callidè opponere, ne abundantiori tristitia absorberetur frater. Quid multa? ita annus ductus est. Quo expleto, interrogatus adolescens super cogitationibus pristinis, an adhuc molestiæ aliquid sustineret. Papæ: inquit! Vivere mihi non licet, & fornicari libeat. Hic si solus fuisset, quo adjutore superasset?

In *Patrum* quoque *vitis* ejusmodi narratur exemplum. Monachus quidam exagitatus à dæmone cogitatione fornicandi, nocte se contulit ad Patrem spiritualem, qui eum consolatus est; monuit, ut quoties tentatio repullulaseret, ad se quoque rediret; nihil enim æquè affligere dæmonem, quàm cum fœdæ cogitationes Patri spirituali patefiunt; contrà verò nulla re magis exultare, quàm earundem occultatione. Itaque factum est, ut undecies repetita tentatione redierit, ac tandem dæmonem fugaverit. H

---

* Licentia.

☞ *Vide* Libertas.

Definitio Et Etymologia.

Licentia est propria vitæ affectio, in possessione, & usu rerum minimè parca. *Speusip. de diffinit. Plat.* Sive, est facultas, secundùm quam aliquid licet.

Licentia est libertas immodica, impunitas agendi, dicédique quidquid velis: ἄνεσις, ἐξουσία, Hebr. *Risschajon*, indulgentia, venia, permissio, à verbo inusitato *Rasschab*, indulsit, dedit facultatem. Hinc ῥαστώνη, facultas, ῥαστωνέω, indulgeo, ῥᾴστος, indulgens, facilis. *Vide Esdr.3.7.* A

Licentia ubi est, ibi nimirùm quisque propriam vitæ formam constituit, prout cuique placuerit. *Plato de Republica dial.8.*

Licentia mater impudentiæ. *Plat. de leg. dial.3.*

—— Proclivior usus
In pejora datur, suadetque licentia luxum,
Illecebris effrena favet: tunc vivere caste
Asperius, cum prompta Venus: tum duriùs iræ
Consulimus, cum pœna patet.
Claud.4. Honor.

Apophtegmata.

Lacon quidam cùm venisset Athenas, vidisset que illic præcones, qui muriam promitterent, qui obsonium, qui publicanos, & lenones aliasque parùm honestas functiones profiterentur, neque quidquam sibi turpe ducerent: ubi reversus est in patriam, civibus percontantibus, quomodo se res haberent Athenis? Omnia, inquit, honesta: per ironiam innuens, Athenis omnia haberi honesta, turpe nihil. Argutia dicti est in ambiguo sermone. *Plut. in Lacon. apoph.* B

Agesilaus notans præposteram licentiam eorum, qui Asiã incolebant, de ejus gentis corruptis moribus dicere solebat: Inter illos qui improbi essent, eos esse liberos; contrà qui probi essent, eos esse servos, quòd ubi licerent omnia virtus odio haberetur.

M. Cato studiosè magistratum semper admonere solitus est, ut delinquentes in Republica graviter castigaret. Sentiens, nihil perniciosius esse in Republica, quàm licentiam, quam adeò non ferendam in civitate putavit, ut indicaret magistratum lapidandum, qui coercere posset, non tamen faceret. *Plut. in Rom. apoph.*

M. Antonius Verus dicebat, difficile esse, in maxima licentia moderari sibi, & cupiditatibus quasi frenos imponere. *Herodianus lib.1.*

Antonius Caracalla. Ejus noverca cùm esset pulcherrima, veluti per impudentiam corpus magna ex parte nudavit. Cùmque dixisset Caracalla: Vellem, si liceret. Si libet, inquit illa, licet. An nescis, te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Ea mulieris vox Caracallam Imperatorem ad detestabile facinus pertraxit. *Ex Ælio Spartiano.* C

Horat.3. Carm.24.

O! quisquis volet impias
Cædes, aut rabiem tollere civicam.
Si quæret pater urbium,
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam.

Ter. Heaut.

Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit præsumi, an rectum fieret, quod petet.
Dare denegaris, ibit ad illico,
Quo maximè apud te valere sentiret:
Abiturum se abs te esse illico minabatur.

---

* Lictores.

Definitio Et Etymologia.

Lictores dicti ab officio ligandi, ῥαβδοῦχοι Græcis, quia, inquit *Plut.* sequebantur initio Romulum, qui lora gestabant in finibus, quibus vincirent sontes. Vel intercepta litera C, quasi primùm litores, & liturgi, hoc est qui publica exequerentur ministeria. Liton enim in pluribus Græcorum legibus pro publico ponitur. *Plut. in Romulo.* D

Apud Romanos, consulibus, & prætoribus fasces, & secures ligatas præferebant.

EORUM DISTINCTIO, MUNUS, ELECTIO, Usus Varius, Habitus.

Sunt qui lictores confundunt cum iis ministris Justitiæ, quos Viatores, Apparitores, & Carnifices appellamus.

Eligebantur tamen è viatorum collegio, ut scribit *Gellius lib.2.cap.3.* & viatores *Valer. Max. lib.9.* nominat. A carnificibus *Liv. lib.3. Dec.1.* cùm ait de Appio Claudio, quòd carnificibus, non lictoribus stipatus erat, videtur lictores dijinguere. Sed profectò lictor carnificis officio fungebatur, teste *Nonio, Marcello, & Val. Rufo, apud Gell. lib.2. cap.3.* & E pleraque Grammaticorum parte, atque prisco illo carmine, apud *Cicer. orat. pro C. Rabirio, & Livium l.1.*

Lictor colliga manus, deliga ad palum, &c.

Et cùm Magistratus, quem præibant, submovens à via prætereuntes, ut foret liber aditus, imperaret, fasciculum solvens, in quo securis ligata erat cum virgis: is cædebat primò damnatum, mox securi feriebat. Quamvis in urbe invidiæ Consulum minuendæ gratia, dempsit fascibus secures Valerius Poplicola. Ipsemet Livius: Missique lictores, ait, ad summendum supplicium, nudatos virgis cædunt, securique feriunt. Et nihil apud *Sueton. Tacitum*, aliosque frequentius, quàm ut lictori tribuatur animadversio, & punitio.

Viator propriè non animadvertebat, aut cædebat, sed jussa tribuni, cui ministrabat, vocabat solùm, vel impediebat, ac prehendebat, ut docet apud *Gellium Varro lib.13.c.12.* Generale nomen est apparitorum, & publicorum servorum, sub quibus continentur, quos adhuc diximus, omnesque qui in jure civili appellantur nomine officii, & officialium, sive quilibet Magistratuum ministri, sattellites, stipatores, calatores, quasi vocatores, vel convocatores, lorarii, emissarii, F ostiarii, sive admissionales curiæ, præcones, accensi, interpretes, cursores, nuntii, bajuli, de quibus *Carolus Sigonius 2. de jure Romano, c.25. Petrus Gregor.31. Syntagm.38. & l. 47. cap.40. Bartholomæus Chassaneus, & alii recentiores.*

Hi præsertim lictores, carnifices, apparitores, Brutii, sive Brutiani, aut Brettiani, Græcè βρέττιοι vocantur: quia ex Brutiis erant, quos ei muneri mancipavit Senatusconsultum, eò quòd primi stipatores fuissent Annibali, quemadmodum annotatũ est à *Festo de lingua Lat. & Gellio lib.10. c.3.* ex auctoritate Catonis, & à *Strabone lib.5.* sicut & Picentes, atque Lucani pari de causa viatore ac tabellariotum loco habiti sunt.

Vetus Glossarium sic describit Brutianos, seu βρεττίους οἱ δημοσίοις πάσιν χρώντες, qui servilibus muniis destinati sunt. *Fulgentius lib. de Prisco serm.* Placiades appellat Gerones, quia presto erant ad jussa, maximè ut in reos animadverterẽt.

Incertum ducit *Baron. tom.1. Annal.* anno Christi 34. Hinc seu Brutii, seu Piacentes, aut Lucani flagellaverint Christum: nam Alexandrinos honoris causa soli cædebant Alexandrini, ut prodit *Philo in Flaccum*: Cæteros in Ægypto Præsidum G lictores. *Tertul. de coron. milit.* quoque significat munus puniendi sontes obitum promiscuè à militibus.

Euangelia demùm *Matth.27. 27. Marc.15.16. Luc.23.36. Ioan.19.2.13.32.34.* absolutè vocant milites, à quibus flagellatus, & crucifixus est Christus.

Græca vox τῶν ῥαβδούχων, quę hic habetur, & ei similis ῥαβδοφόρος, à virga gerenda est, nimirùm non ab eo virgarum tantùm fasciculo illigato cum secura in virga, seu bacillo robustiores, sed præterea propter aliam distinctam liberam omni fasce virgam, quæ altera gestaretur manu, vel ad submovendum, vel ad januam tangendam, cujus usus utriusque profert *Lipsius* exempla in electa dissertatione de Lictoribus, *1. elect. cap.23.* & *Frissonius in formul. l.2.5.* & 8. Virgarium Glossæ nominant.

Magistratus colonici ac municipales, non tantùm urbani habuerunt usum lictorum; sed cum nudis virgis aut bacillis, non cum fascibus. Meminit *Apulei. l.1. Milesiarum*, *Cicero in Rullum*, *Patronius in Satyr. de Æviil. Thessaliæ*, de Duumviris, de Sexviris: *Spartianus* autem in *Severo*, de Legato Proconsulis Africæ. Sed *Lampridius* prodit, Alexandrũ H Severum instituisse, ut loco lictorum, seu apparitorum, ante Tridunum, vel Ducem, vel Legatum, præirent milites, ante primum quatuor, ante secundum sex, decem ante tertium.

Non est otium, aliarum in hac re gentium mores prosequi. Constat, quem Persarum Rex censeret interficiendum, zona cõprehensum tradidisse regiis apparitoribus, ut de Charidemo, quem Darius eo modo tradidit, auctor est *Diod. l.19.* Illud attingendum de Republica Hebræorum, aliter eorum reges fachitasse. Nam receptatores David sacerdotes voluit Saul à servis suis emissariis interfici; quod tamen præter Idumæum Doeg cæteri detractaverunt. *1. Reg.21.* David, nuntiũ mortis Saul ut unus de pueris percuteret, imperavit. *2. Reg.1.15.* Nec non aliis, ut Rechab, & Baana, interfectores Isboseth filii Saul. *2. Regum 4.14.* Bananias verò, qui jussu Salomonis occidit Adoniã, Jacob, & Semei, ex hoc eodem numero fortsan fuit, quamvis postea, interfecto Joab, illũ loco hujus exercitui præfecerit. *3. Reg.2.25.* Non negaverim tamen, quod *Baronius in notis Martyrologii vigesimæ septimæ Martii*, docet, ordinarium officium carnificis distinctum

Actum fuisse ab officio lictoris, sicut & aliorum, quos enumeravimus.

Porrò loco Actorum Lictores arbitror sumi pro viatoribus, quorum opera vocarentur à Magistratibus aliqui, vel aliquid denunciaretur: ita tamen, ut interpres rectè posuerit, & ut Græcam dictionem magis exprimeret ῥάβδοχον, & quia Latinè Lictoris nomen latiùs patet; cerrè qui nunc sunt missi, non ad ligandum puniendumve, sed ad liberandum, & absolvendum venerunt. Beda tamen hic accipit pro iis, qui reis puniendis præerant, & hoc sibi velle Græcum vocabulum ῥάβδοχον, & hujus officii meminit *Hilarius in Ps.2. inid: In virga ferrea*, cùm de sententia Pauli agens: Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? ait: Nunquid Paulo jus prætorium erat, ut virga contaminaretur, & cum officio lictoris ad Ecclesiam Christi adesset? Sed alia, quam dixi, sententia mihi magis placet. De lictoribus consulatur quoque *Tiraquellus ad Alexandrum ab Alexand. lib.1. c.7.*

B

* Lignum.

Definitio Et Etymologia, Et Varia Usurpatio Vocis.

Lignum, Græcè τὸ ξύλον, & Hebraicè *Thets*, dicitur de omnico, quod est ex materia lignea: pro arbore viva frequenter, ut constat in *Genesi cap.1. & 3.* pro trunco etiam non rarò. Item pro instrumento, quomodo dicitur *Marci* 14. quòd ad comprehendendum Jesum venerint cum gladiis, & lignis, id est baculis, quos fustes Matthæus vocat. Deinde usurpatur pro ligneis pedicis, sive cippo, quo vincti detinentur. Ita 16. *Actor.* legimus, custodem carceris pedes Apostolorum strinxisse ligno, hoc est, compedibus ligneis.

In jure autem civili lignum usurpatur pro tabula, in qua scriptæ sunt Leges, *lib.1. ff. de bon. cont. tab.*

Et notant Jurisconsulti, Græcis ΣΤΑΑ vocari naves lignis è paludibus subvectandis destinatas, apud *Cel. Rodig. lib.25. cap.18.*

Scriptura tamen divina tam Veteris, quàm novi testamenti Lignum pro Cruce ponit, idque non uno loco. *Deuteronom. cap.21. Act. cap.5. & 10. 1. Petri cap.2. ad Gal. c.1. & in oraculis Sibyllinis:*

O felix lignum, in quo Deus ipse pependit.
Ligna gestare.

☞ *Consule de operis Mechanicis, Tit. Operæ Mecanicæ Motrices: ibi, Qui portant.*

§. *Ligna.*

Ligna legere, Lignatores. ☞ *Petantur ex eodem loco, Tit. Operæ Mechanicæ rerum naturalium accusitrices.*

§. *Ligna, Lignatores.*

Ligna commutare. ☞ *Eodem loco, Tit. Operæ Mechanicæ Commutatrices.*

Lignorum ubi copia, inopia: ☞ *Petatur ex classe de Loco. Vbi de Locis materialiter consideratis.*

Ligna sculpere. ☞ *Quere Mechanici opifices, Tit. Statuarii.*

Vestigia Lignorum. ☞ *Petatur ex Tit. de Vestigiis.*

LIGNARII FABRI.

☞ *Vide in loco Mechanicæ. Tit. Mechanici opifices.*

D

Liguritores.

☞ *Videatur locus de Intemperantia. Tit. Intemperantes quoad alimenta, §. Liguritores.*

Limites.

Imperii, Regni, Ditionis ponere. ☞ *Pete ex Tit. de Insignibus, Monumentis, &c. Vbi de Magistratu profano, Imperii, Regni, &c.*

Lingua.

* Definitio Et Etymologia.

Lingua, Græcè γλῶσσα, γλωσσοῦδης, linguosus dicitur. Dicitur autem lingua à lingendo cibo, *secund. Mar. Varr.* Lingua enim cibos conglobat, & deprimit, ac transmittit in ventrem: vel sic dicitur, quòd sit dentium septis, quasi muro circumvallata ac ligata. E

Eleganter de ea *Hugo de S. Victore*: Lingua dicitur, quia lingit adulando, mordet detrahendo, attrahit mentiendo, ligat, & ligari non potest: labilis est, & teneri non potest, sed labitur, & fallitur. Labitur, ut anguilla, penetrat, ut sagitta, tollit amicos, multiplicat inimicos, movet rixas, seminat discordias, uno ictu multos percutit, & interficit: blanda est, & subdola: lata & parata ad exhaurienda bona, & miscenda mala. Qui custodit linguam suam, custodit animam, quoniam mors, & vita in potestate linguæ est, *lib.2. de anima.*

Lingua, pars corporis nobilissima, voci formandæ dignoscendisque saporibus destinata. Hebr. *Lascon*, unde Gallis *Lescher*, proprius lingentis linguæ effectus. De hac voce observatu digna leguntur in etymologico trilingui Lugdun. 1607. *pag.429.* Unde sequentia descripsimus. Lingua appellatur & *Saphah*, Labium, *Genes.11. vers.1.* Erat omnis terra labii unius, id est, sermone uno, & iisdem verbis omnes Noe Patriarchæ posteri utebantur, quoniam labium primum, & apparens est sermonis instrumentum, & veluti janua, per quam sermo egreditur. Vocatur & *Peh*, Os, *Exod.* 4. 11. Quis posuit *Peh* homini? Quis dedit homini loquendi facultatem: Dicitur & *Garon*, Guttur, *Esai.58. 1.* quòd in gutture ad aerem (qui est medium in locutione) quædam fit dispositio, quippè citra aeris attractionem, & respirationem ad arteriam vocalem, nemo loqui possit. F

* LINGUA, UT INSTRUMENTUM SERMONIS.

Linguas divisas habere.

Refert *Diodorus Siculus l. 2. c. ult.* in quadam Insula Oceani, versus Meridiem, homines fuisse, qui divisam haberent linguam, & scissam parte inferiore, ut duplex à radice esse videretur. Imitatos verò avium diversarum cantum, & cum duobus hominibus locutos, sic ut uni responderent, ab alio responsa exposcerent.

Linguæ Constructio.

Lingua ad radicem, quæ latior est, & faucibus cohæret, osse valido, quasi base nititur. Græcis ὑοειδὲς dicitur, litteræ Υ, referens figuram. Substantia illi rara, sed laxa, ut humores, qui saporis sunt vehiculum, facilè imbibat. Habet musculos novem, & totidem arteriis diffunditur. Duobus item nervorum conjugiis, altero molli dignoscendi saporibus destinato, altero duriore, quod in musculos distributum motus expedit. G

Gustus Organum.

Est Lingua Gustus organum. Non tamen inter omnes convenit, qua in parte vis gustandi potissimùm insit. Sunt qui ad radices linguæ eam ponat: alii in acumine, quæ sententia verior & *Arist.* conformis *1. de hist. animal. c.11. & l.2. de part. Animal. c.17.* Quia illa pars mollior est, ejusque nervi molliores, & magis idonei ad percipiendos sapores.

Vitia Linguæ.

Inter vitia Linguæ numeratur primò Hæsitatio, ut si una syllaba alteri nequeat conjungi, quæ hæsitatio fit à frigore, attonitum reddendo organum locutionis. Secundò Balbuties, quando littera vel syllaba prætermittitur, aut repetitur. Tertiò Blesitas, quæ fit dum certa littera exprimi non valet; eaque vitia videntur fuisse in Moyse, *Exod. c.4.*

H

MULTIPLEX LINGUÆ MALUM.

D. Iacobus in Epistola sua cap.3. appellat linguam congeriem, sive cumulum iniquitatis: Lingua, inquit, modicum membrum est, & magna exaltat. Lingua ignis est, universitas iniquitatis: maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata à gehenna. Linguam nullus hominum domare potest, inquietum malum, plenum veneno mortifero. Quæ linguæ mala à B. Jacobo descripta, ampliùs supersunt discutienda.

Res Adauget.

Linguæ id proprium. Eva divinum præceptum, quod acceperat, enarrans, illud ocyùs multiplicavit, dicendo, Præcepit nobis Deus, ne comederemus, neque tangeremus; cum tamen solius comestionis meminisset. Sic Maria & Aaron obloquentes de uxore Moysis, eam Æthiopissam vocabant, ut contemptum augerent.

Plutarchus memorat, Cephisophontem quendam professum

A sum se die integro de re quavis dicere posse, ideoque eum urbe ejecisse Lacedæmones: Boni, inquientes, oratoris est, orationem rebus æqualem habere.

☞ *Consule Tit. de Loquacitate, Garrulitate, Detractione.*

Magna Exaltat.

Immoderatè se jactare, alter linguæ defectus est, & ad superbos, & jactabundos pertinet. De quo Mater Samuelis, Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. *1. Reg.2.*

Talis erat Pharisæus, qui magna jactabat super alios, dicens: Non sum sicut cæteri hominum. Verùm *hunc §. illustrabit Locus de Iactantia, Superbia, Magnanimitate.*

Instar Ignis Incendit.

Lingua magnam sylvam incendit. In Hæresibus & Hæresiarchis res clara est, quomodo linguæ suæ virulentia magnam orbis partem devastarunt. Unde meritò ignis, tum propter activitatem, tum propter velocitatem, lingua appellatur. Cujus multiplex malum nonnulli declarant, proferendo tot vitia, & quidem initiales literas habentia, quot sunt in Alphabeto: v.g. vitia & iniquitates Linguæ sunt, Adulatio, Blasphemia, Calumnia, Detractio, Excusatio in peccatis, Famæ ablatio, Fraudes, Falsitates, Gloriatio vana, Hypocrisis, Hæresis, Jactantia, Juratio inepta, Ludificatio, Mendacium, Mordacitas, Nugacitas, Odiosa & otiosa verba, Perjuria, Querelæ, Rixæ, Susurri & Secretorum revelatio, Taciturnitas ubi loquendum est, Vituperium, Zelus amarus. B

Videat de Malo Linguæ curiosa, qui volet, apud *Basil. lib. de Instit. Monach. & in reg. brevior. ad interrog.24.25.26.27. Bernar. Serm. de trip. custodia. Chrysostom. Hom.93. in Matth. August. lib. de conflictu vitior. tom.9. cap.8. & de mendacio c.16. tom.4. Hieron. ad Rustic. Monach. & alibi.*

Omnia Audet.

Hæresiarcharum id proprium, adversus Christum, SS. Trinitatem, omniaque fidei nostræ mysteria insurgere, & Sanctos in cœlo aggredi.

S. Hieronym. *in cap.5. Amos*, reddit rationem, quare homines Planetis cœlorum nomina turpissimorum hominum Jovis & Martis, imò & Veneris imposuerunt, ut ita, inquit, cœlum infamare, & mercedem stupri inter sidera collocare conarentur.

C *S. Bernard. Epist.233.* ait: Si frater Joannes in nos dixit, vel scripsit, ut non decuit, vel quomodo non decuit: non tam nos læsit, quàm seipsum. Magis namque suam prodidit levitatem, quàm suum deprehendit errorem. Idem habet *Chrysost. hom.52. in Matth.*

Porrò supradicta omnia paucis, & non inelegantibus versibus plenè complectitur *D. Greg. Nazianz.*

D. Nazianzenus Carm.4. de animæ calamitatibus.

At rursum in linguæ sita sunt permulta venena:
Dimidium vitii nam cit a lingua tenet.
Iram lingua, malum nudum, evomit; iraque rursum
Cum caluit, mentem cogit abire gradu.
Aut contrà occultans vulpinam in pectore fraudem,
Vulnerat ex molli leniter ore loquens.
Idem Nazianzenus Carm.54. de silentio jejunii tempore.
Ac certè lingua nihil exitialius usquam est.
Cursor equus semper, tela parata nimis.
Omnia nemo videt: vicinaque sola prehendit
Nostra manus: totam nec pes obivit humum.
Non homicida labore caret: mœchumque libido
Territat: est odio furibus atque diis.
Est labor in censu: teneo, amittoque vicissim,
Vt cui compressa stringitur unda manu.
Æquoreum, terrenum & iter, prædoque cruentus,
Invidiaque ardens alter amator opum.
Hæc auri cupidos incommoda cuncta fatigant,
Ærumnas insons denique sonsque ferunt.
At linguam nemo properantem ad verba repressit,
Non nix, non scopulus, non homo, non fluvius.
In promptu jaculator, in arca seva sagitta:
Circulum & in crena nervus adactus habet.
Quas animus misit, volitant feriuntque sagittæ
Vivos, victuros, cum superisque homines.
Hæc æquè incautos, & cautos figit amicos,
Atque hostes, pravos vulnerat atque bonos:
Vicinos, procul & positos, ac denique nil non.
Qui domat hanc, sophiæ culmina prima tenet.
Hæc veneri addictis ructat sœdissima multa,
Risum aliis, risu dignus ut ipse ferat.
L.B. Theat. vit. Human. Tom.IV.

Vibratus vibrans, simulachrum nobile turpans
Numinis, auribus hæc plurima tecta vomit.
Sæpè etiam sexcentalevis maledicta profundit,
Quæ veluti spumam projicit ira gravis.
Aut rursum fictò blandissima pectore fatur,
Atque aliud labris, mente aliudque gerit:
Blanditiis plenas voces, mendacia, fraudes.
Dicere quis linguæ cuncta venena queat?
Illa domos domibus committit, & urbibus urbes
Protinus, id nullo cumque labore facit.
Committit populum regi, dominumque subactis;
Vt stipulam incendit mox levis igniculus.
Illa ratis socios, fratres, natosque patresque,
Illa viros armat, participesque thori.
Illa malum insontem reddit, justumque nocentem
Rursus adinvertit: quis, rogo, tanta potest?
Lingua quidem parva est, at viribus omnia vincit,
O utinam illa malis protinus occideret.
Porro cum stultis fraudem ferat, omnibus illa,
Est mage sacrificiis exitiosa tamen.

E

F

PRETIUM APUD VETERES.

Linguam in summo pretio Veteres habuisse, ex eo constat, quòd eam honori Deorum offerre consueverint, tanquam omnium membrorum optimum atque excellentissimum. Unde illud *Homerianum*:

Γλῶσσαι δ' οὐ πυρὶ βάλλον. id est,
Linguas vero in ignem conjiciebant.

Dicit tamen *Rhodiginus lib.13. cap.5.* Quòd linguas amburendo, labes inustas perperàm loquendo expurgabant. Verùm de illo Gentilium ritu vide multa apud *Eustathium in 3. Odyss.* post medium. Mercurio autem linguam sacram fuisse, & in ipsis sacris Præconi traditam, sed dissectam, scribit *Pier. lib.33. Hieroglyph.*

MUNUS LINGUÆ MYSTICUM.

Exprimit *S. Iacobus* suprà, quod sit propriè munus Linguę, nempè Deum laudare, ejusque opera extollere, ac in bonis suis benedicere. De qua re videatur *Orig. Epist. ad amicum ægrotum, tom.9. Chrys. hom.14. in Epist. ad Ephes. Athan. orat. cont. Idola.* Hinc & Apostoli loquebantur variis linguis magnalia Dei. Legatur etiam *August. enarrat. in Ps.148.* G

S. Chrysost. in orat. quam habuit factus Presbyter, *tom.5.* Propheta quispiam eos qui Deum offenderant, parabantque sibi illum reddere propitium, adhortatur, dicens: Tollite vobiscum verba. Magnum sanè sacrificium. De quo David, Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo cum cum laude. *Ps.68.*

Symbolum Sacrum.

Linguam symbolum esse Spiritus sancti, demonstratum in die Pentecostes, quando Spiritus S. in discipulos descendit, & apparuerunt illis linguæ dispertitæ, quasi ignis, hoc est linguæ dissectæ, & divisæ instar flammarum ignitarum. Idque in symbolum Spiritus sancti à Patris Verbo procedentis. Quia, inquit *S. Greg. in hom.30. in Euang.* habet lingua maximam cognationem cum verbo, & movetur lingua à verbo cordis, ad formandum, & exprimendum sonum vocis. Quòd autem dispertitæ linguæ fuerint, indicat communicationem, & donorum ipsius abundantiam, & dividentem singulis, prout vult. Quòd verò tanquam ignis fuisse dicantur, indicat fervorem, quem excitat in nobis Spiritus S. cum in animæ interiora ingreditur. Item robur adversus persecutiones. Mittebantur autem Apostoli tanquam prædicatores, & magistri, ideòque vocis instrumentum illis apparuit. Videantur *Interpretes in c.2. Act. Apost.* H

Lingua Exsecta Loqui.

☞ *Vide Loco de Libidine. Tit. Mala Libidinis.*

☞ *Huc refer ex fine hujus Loci, Apophthegmata de Linguæ usu, & abusu.*

* LINGUA PRO IDIOMATE.

Linguarum Origo.

Sapientissimus mundi opifex, inter alias excellentias, quas homini indidit supra communem Brutorum animantiũ naturam, loquendi, vocesque articulatas, & quibus conceptus mentis exprimere valeret, emittendi facultatẽ indulsit. Quod maximum Deorum munus Ethnici appellarunt. Unde & dependentem à ratione proprietatem nonnulli autumant locutionem, quòd absque hac functiones suas ad exteriora hæc exer-

A exercere minimè possit, cũ & Angeli certo modo vice locutionis conceptus suos mutuò insinuent; ipsaque inspiratio divina, qua anima nonnunquam imbuitur, instar locutionis alicujus fieri perhibetur, juxta illud, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, & iterũ, Hodie si vocẽ ejus audieritis.

Igitur Adam factus in animam viventem, statim locutus est lingua, ut probabilior est opinio, Hebræa, quæ velut reliquarum est matrix. Quod enim dicit *Nicolaus Causa*, primam linguam adeò fuisse copiosam, ut tot synonyma contineret, quot postmodùm necessaria fuere in confusione linguarum, absque fundamento est. Unde nomina quæ Adam indidit Animalibus, & rebus, procul omni dubio erant illius dumtaxat linguæ, qua ipse loquebatur, & confirmat sacer Textus qui dicit, Ante linguarum confusionem erat terra labii unius, & sermonum eorundem, factaque divisione unus alterum non intelligebat; quod non fuisset, si omnia fuissent synonyma primogeniæ linguæ. ☞ *Videantur quæ diximus in loco de Hebræis, & §. sequenti.*

DIVISIO ET MULTITUDO.

Constat, linguarum divisionem, & perturbationem, super-
B biæ, & conjurationis hominum, justissimum à Deo, immissum supplicium, Siquidem usq; ad ædificationem turris Babel, unicam Hebræam usitatam loquelam & linguam, patet ex etymis nominum Adam, Eva, Cain, Seth, Babel, Abraham, & aliorum in Genesi, quorum significatio aliunde peti non potest, quàm ex hac. Solus Theodoretus, qui Syrus fuit, contendit, Syriacam fuisse primam, & Hebræam à Moyse cœpisse. Verùm errat contra communem: eò magis quòd lingua Syriaca eandem habeat dialectum cum Hebræa, adeòque ab hac prognata per corruptionem, quomodo ex Latina prodiere Gallica, Italica, &c.

Itaque Scriptura sacra perhibet, ob superbiam hominum, qui peracto diluvio, velut Deo rebelles, ejusque potentiæ insultantes, turrim ædificare contendebant, cujus culmen usque ad cœlum pertingeret, ut vel sic celebrarent nomen suum. Hujus autem fabricæ inventor fuit Nemrod, eique profuit. Quantùm autem Deo displicuerit, patet, quòd opus jam inchoatum impeduerit, commiscendo linguas, hoc est efficiendo, ut pro una Hebræa quam omnes callebant, singuli propriam, & diversam loquerentur. Unde ait
C Scriptura, confusum fuisse labium universæ terræ in Babel: ideòque urbi & loco nomen Babel inditum fuisse, quod sonat confusionem.

Quæ quidem confusio, & commistio ita facta creditur, quòd primævæ linguæ elementa, nempè litteræ, & syllabæ manserint eædem; sed aliter, & aliter fuerint combinatæ, & trajectæ; quod est commiscere & confundere. Rursus plurimæ dictiones manserunt, at aliud & aliud significant. Quomodo Sus Latinis porcam, Hebræis equum, Flandris silentium significat. El Hebræis Deus est, Flandris ulna, & ita de cæteris. Unde benè Moyses addit, post confusionem linguarum factum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. Videat Lector Postellum Avenarium, qui talia multa collegit in suo Lexico Hebraico, ac omnia penè Græca verba ab Hebræis derivat. Solus autem Heber existimatur linguam Hebraicam retinuisse, cum suis posteris, juxta *Augustinum lib.18. de Civit. c.39.* quem alii sequuntur. Hi enim cum vera fide retinuerunt primævum idioma. Hæc autem confusio sive divisio facta creditur sub annum 170. à diluvio.

D QUOT LINGUÆ PRIMITUS DILVISÆ.

In dispositione Babel divisas fuisse LXXII. gentes, & linguas, tenet *Augustinus, Hieron. Prosper, Epiphan.* Adducitur in hanc sententiam, quòd *c.10. Genesis* totidem numerentur personæ posteri Noe, à quibus dicuntur divisæ gentes.

Verùm existimat probabilius *Cornelius à Lapide in Pentateuchum*, demendum esse Cainum, & nomina Patrum, eò quòd hi non distinguant à filius novam familiam & gentem. Unde iis demptis, superessent dumtaxat LV. filii, à quibus gentes singulæ ortæ, cum in dispersione Babel singulæ propriam linguam vel idioma sortitæ sint. Videatur latè & eruditè *Pererius lib.15. & 16. in Gen.*

QUÆ CETERARUM MATRICES.

Linguarum, quæ toto orbe variæ, matrices plerasque has recenset *Genebrardus*, qui sententiam illam de LXXII. linguis enucleatè, & distinctè exponit. Ait enim: Hebraicam linguã primam, & cæterarum altricem, genuisse Syriacam, Arabicam, &c. Latinam verò Italicam, Valachicam, Gallicam, & Hispanicam. A Græca ortam Doricam, Jonicam, Æolicam, Atticam, Sclavonicam, Polonicam, Bohemicam, Moscoviticam, &c. Germanicam peperisse Helveticam, Anglicam, Flandricam. Tartaricæ velut filias Turcicam, Sarmacanicam, &c. Ex Abyssina ortam Æthiopicam, Sabæam, &c. Quo tamen numero non continentur singularum dialecti, quæ tantæ sunt diversitatis, ut intra exiguum terræ spatium tantam faciant varietatem, ut ejusdem alioquin idiomatis homines se mutuò non intelligant; quod in novo orbe observavit *Americus Vespuccius.*

UNDE EA DIALECTORUM VARIETAS.

Haber lingua quælibet suam dialectum, id est proprietatem sibi peculiarem, qua à cæteris distinguitur; idque non solùm obtinet in diversis speciebus, & generibus linguarum, utputa Hispanica, Græca, & Latina, in quibus vox eadem aliam, & aliam habet significationem; sed etiam in eadem. Quomodo Græca dicitur quinque habere dialectos, Atticam, Jonicam, Doricam, Æolicam, & Communem.

Nomen tamen Dialecti non meretur, nisi cum insignis in lingua est differentia, quantùm ad verba simplicia potiùs quàm ad syntaxim aut compositionem.

Quæ quidem differentia oritur ex cœli varia temperie, & F
varietate imperantium, qui cum dilatione finium sermonem propagant: ex æmulatione tum unius gentis inter suos, tum ejusdem adversus alias; ita ut Græci cæteras nationes afferent ἀγλῶσσους, & βαττολόγειν, βαρβαρόγειν, βαττολογεῖν. Legatur de hac re *Tractatus Gulielmi Bailii de Dialectis.*

• UTILITAS ET COMMODA VARIARUM LINGUARUM.

Multiplicationis Linguarum usus varius, & effectus fuit. Siquidem propagato humano genere, una aliqua regio multitudini tantæ non sufficisset: fuisseque periculum subversionis ex societate improborum, cum sit infinitus stultorum numerus, communis etiam cladis, exoriente inter illos bello, aut morbo exitiali. Rursus diversitas linguarum utilis fuit humano generi, ait *Prosper l.2. de vocat. Gent. cap.4.* ut habitando ori terrarum darentur incolæ, malique dispergerentur. Modò quoque illud commodi referimus, quod *Cassianus* notavit *Coll.4. cap.12.* Videlicet ejusmodi discordia fragilitatis nostræ nos commonefieri: rectèque damnatam superbiam intelligeremus, qua factum, ait *August. lib. 16. de Civ. cap.4.* ut non intelligeretur homo jubens homini, G
qui noluit intelligere, ut obediret Deo jubenti. Denique major exoritur hominum, diversas orbis partes incolentium, humani victus copia & ratio.

DISPERSIO. UNDE.

Linguarum autem dispersio per Imperatores orbis facta fuit. Siquidem Romani rerum domini, ut priùs Græci, enixè laborarunt, Latina ut lingua cum Imperio ubique propagaretur. Ut auctor est *Val. Max. lib.2. c.2.*

MITHRIDATES, ut obsequentiores redderet, quos sub imperium suum coegerat, studuit eorundem, hoc est XXII. provinciarum lingua absque interprete loqui. Ut idem *Valer.* refert *lib.8. cap.7. & Gell. lib.17. c.17.*

☞ *Vide infrà, Linguarum possessio, §. Multarum linguarum periti.*

VARIETATIS INCOMMODA.

Habet nihilominùs ea linguarum, & idiomatum varietas incommoda sua, quorum nonnulla enumerat *Augustin. l.19. de Civit. c.7.* Quorum maximum dicit, quòd linguarum diversitas hominem alienat ab homine: nam faciliùs animalia muta diversi generis, quàm homines, quorum neuter alte-H
rius linguam novit, sociantur. Quin socialitas hominis turbatur, cum inter se communicare nequeunt ea, quæ sentiunt, propter idiomatis diversitatem.

Idem *Plinius* incommodum suggerit, cum scribit, tanta loquendi varietate fieri, ut externus alieno non sit hominis vice. Imò, ut quidam dixit, familiariùs quis cum cane, quàm cum peregrinæ linguæ homine agit.

LINGUARUM DONUM.

• Primum quidem

SUPERNATURALE.

Diximus paulò antè, quomodo missio in discipulos Spiritu sancto in die Pentecostes, apparuerint illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, sederitque supra singulos illorum. Quod quidem symbolum fuisse prædicationis Evangelicæ per eos faciendæ, insinuavimus. Verùm eodem vel symbolo adumbratum fuit donum illud excellentissimum, quod accipiebant, nempè, ut loquerentur variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, sic ut ex omni natione, quæ sub cœlo est, viri religiosi, qui Hierosolymis habitabant, audiret unusquisque

A que linguam suam in qua natus erat, & Apostolos variis linguis loquentes magnalia Dei. *Act. c.2.*

QUOD SIT DONUM LINGUARUM.

EJUSQUE EFFECTUS.

Donum linguarum unum est ex illis, quæ vocant Theologi gratias gratis datas, & per Spiritum sanctum in Apostolos missum, à Deo collatum fuit die Pentecostes. Cum enim Ecclesia esset ex omnibus gentibus congreganda, spirante ubi vult Spiritu veritatis, inquit *Leo Serm. de Pentec.* propriæ singularum gentium voces factæ sunt in Ecclesiæ ore communes. Donum autem istud importabat non modò, ut qui eo præditi erant, linguam sibi antea ignotam loquerentur; sed ut alios loquentes lingua peregrina perinde intelligerent, ac si suamet loquerentur; non verò ut semel ac simul unius tantùm voces formando, adversarum linguarum hominibus intelligerentur, sed ut distinctis linguis loquerentur. Quanquam etiam illud subinde factum colligi posset, quando necessitas exigebat. Ut fortassè quando Petrus convertit modò tria, modò quatuor millia. *Act.2. & 4.*

Ita *Arnobius* scribit, Christum, dum concionaretur, intel-
B lectum simul à diversarum nationum hominibus. *Lib.1. cont. Gentes.*

Et Paulus gratias agit Deo, quòd omnium linguis loqueretur. *1.Cor.12.* Ac Christus inter signa quæ sequerentur credentes, ponit, Linguis loquentur novis. *Matth.c.16.*

FINIS.

Hujus doni finis erat, ut convenientes in unam Ecclesiam gentes invicem intelligerent, & eo miraculo faciliùs ad credendum inducerentur, & meliùs consociarentur.

Quò fit, ut modò illud necessarium perindè non sit, loquente omnium Gentium linguis Ecclesia, ac esse desierit ordinarium: uti neque virtus miraculorum aut signorum, quæ data infidelium conversioni alleviandæ; præsertim copia Christianorum Interpretum modò abundante, & proposita faciliori peregrinas linguas edisendi ratione.

EJUS PRÆDICTIO, ET SYMBOLUM.

Hujus doni typum aliquem gessisse volunt Manna in deserto veteri Ecclesiæ datum, quod omnis saporis delectamentum in se habebat. Ita *Carthusian. in cap.2. Actor.*

C Prædictum autem, & promissum ab *Esaja c.28.* Nazianz. advertit, ubi hæc illius verba adducit: Quoniam aliis linguis, & in aliis labiis loquat populo huic. Et *Apost. Paulus 1.Cor.14. vers.21.* idem in Lege scriptum insinuat. Etiam apud *Sophoniam* legimus, labium in omnibus unum à Deo missum, *cap.3.*

QUI HOC DONUM ACCEPERINT.

Non constat, an alicui in Veteri lege hoc donum à Deo tributum fuerit. Quod enim *Nicolaus à Cusa* id Adamo attribuat, frivolum esse suprà demonstravimus. In lege Nova certum est, omnes qui in cœnaculo Sionis erant congregati, numero CXX. hoc donum accepisse. De B. Virgine sentiunt cum *Soarez* alii, hac gratia usam, antequam Spiritus S. visibili specie descenderet, tum in adventu Magorum, tum peregrinando in Ægypto. Etatque velut magistra, ad quam ceu oraculum ex toto orbe, venerationis & doctrinæ causa omnes accurrebant.

De B. Maria Magdalena cum sodalibus idem sentiendum:
D dummodò historiæ fidem habeamus, quæ dicit eas, in Massiliense littus ejectas Euangelium ibidem prædicasse.

De S. Bernardino constat, quòd cum in Concilio Florentino Latino sermone loqueretur, Græcis solùm proprii sermonis peritis fuerit auditus, & intellectus. *In vita ejusd.*

S. EPHREM Syrus à S. Basil. Græci sermonis peritiam momento impetravit, cum ille in hujus concionantis ore linguam igneam conspexisset, ut scribit *Amphilochius 1. tom. oper. Ephrem.* Prima verò verba Græca, quæ ore protulit, fuerunt ista:

Σῶσον, ἐλέησον, ἀδάκρυον, καὶ διαφυλάξον ἡμᾶς σὺ χάριτι.

Salva, miserere, resuscita, & custodi nos tua gratia.

PACOMIUS consulturus Monacho ab urbe consilii causa venienti, impetravit à Deo donum linguarum, missa ad eum Epistola.

Narrat *Fulgosus lib.1. c.6.* de pastoritio juvene natione Liburno, quòd cùm ex peste, quæ Romæ grassabatur, putaretur mortuus, statim ad se reversus, nunciaverit domino, se in cœlo fuisse, & intellexisse, quos ex quot & illa domo pestis esset deletura. Utque fides haberetur dicenti, ostendit se omnes linguas didicisse. Dictoque eventus respondit. Ipse si-E
quidem exacto biduo mortuus est, & secuti sunt illum quos morituros significaverat.

S. SERVATIUM Trajectensem Episcopum ea Spiritus sancti gratia dotatum ferunt, ut prædicantem audientes alienigenæ, diversæque nationes, unaquæque sua lingua locutum putarent, nihil non intelligentes, quod ab illo esset prolatum. Adhæc tot miraculis claruisse dicitur, ita purè sanctèque vixisse, ut prædicatione, virtute, moribus, ad perfectionem Apostolorum proximè accessisse videatur. *Marc. Marul. lib.3. cap.4.*

Maxima admiratione dignum illud est, quod legimus de S. Vincentio Ferrerio Dominicano, quippè cui donum linguarum, sicut & veteribus Apostolis, concessum fit. Cum enim per varias regiones suas prædicationes diffunderet, & sua Valentina ac materna lingua fuerit semper locutus; tamen singuli tam pueri, quàm ætate provecti utriusque sexus, ejus sermonem per singula verba percipiebant, perinde ac si in singulorum patria fuisset natus, & eorum idiomate fuisset locutus. Multi quoque Græci, Teutonici, Sardi, Hungari, & alii in aliis locis nati, qui cum nonnisi materna lin-F
gua loqui scirent, nec aliam intelligerent, ad loca, in quibus prædicabat Vincentius, cum aliis ad audiendum concurrentes, tandem concione peracta, fassi sunt, se singula viri Dei verba percepisse, non minùs, quàm si eorum lingua eum loquentem audissent. In illa Galliæ regione, quæ nostro tempore Britannia dicitur, sunt quidam populi, quos Galli vocant Britones Britonizantes, quorum lingua solis ipsis cognita est. Et quamvis plurimi eorum, Gallorum lingua loqui sciant, multi tamen non solùm non nisi sua lingua loquuntur, sed & nullam aliam intelligunt; qui tamen virum Dei suo materno idiomate loquentem distinctè intelligebant, ita ut singuli quoque pueri, & fœminæ maximum fructum ex salutifera ejus doctrina perceperint. *F. Petr. Ravzanus in vita ejus l.2. c.9. apud Sur.5. die April.*

De S. Antonio Patavino, cujus lingua diù post mortem integra inventa est, insigne fertur præconium: dum enim semel Romæ peregrinis de mandato Domini Papæ prædicaret, ubi erant Græci, Latini, & Barbari, omnes non sine ingenti admiratione sic intelligebant, ut quisque perciperet verba, in quibus educati erant. *Ex lib.1. hist. Seraph.* G

B. FRANCISCUS Xaverius, Societatis Sacerdos & Indorum Apostolus, dono linguarum etiam ornatus erat: cùm enim alii Patres unius tantùm interrogationi respondere possent, ipse etiam decem vel duodecim diversa interim quærentibus una cum ratione satisfaciebat. Atque hoc genus respondendi ei infrequens non erat, & inusitatum. Quod procul dubio munus Dei erat amplissimum. *Ex epist. Ind. an.1555. Thom. Boz. lib.9. tom.1. c.5.*

NATURALE.

LINGUARUM BENEFICIUM

Consideratum quoad Cognitionem.

LINGUARUM PERITIA.

Respectu Quantitatis.

Multarum linguarum periti.

GERYON tricorpor sophista aliquis fuisse videtur, qui propter tres linguas, quas callebat, tria corda, atque adeò tria corpora habuisse dicitur. Victus est tamen ab Hercule, non linguarum copia, sed sapientia, & rerum cognititio-H
ne.

ERICHTHONIUM Vulcani filium, biformem fuisse fabulati, sunt, parte corporis inferiore draconis, superiore hominis ob Ægyptiæ Græcæque linguæ peritiam. *Nat. Comes lib.9. cap.21.*

LATENTIUM *Athen. l.1. c.1.* Dipnosoph. appellat Asteropæum quendam ob utriusque linguæ peritiam. Homeri allusione, apud quem Asteropæus ambidexter introducitur.

MITHRIDATES Ponti & Bithyniæ rex, duarum & viginti gentium, quæ sub ejus regno erant, linguas calluit, neque unquam interprete usus est. *Gell. lib.17. c.17. & Valer. Max. lib.8. cap.7.*

Q. EUNIUS poeta tria corda sese dicebat habere, quòd loqui sciret Græcè, Oscè, & Latinè. *Gellius lib.17. cap.17.*

CLEOPATRA Ægypti regina multarum linguarum perita fuit. Per seipsam enim responsa dabat Æthiopibus, Throglodytis, Hebræis, Arabibus, Syris, Medis, Parthis. Multarum insuper linguas gentium aliarum dicitur tenuisse. *Plut. in Antonio.*

A Cùm pestis in urbe Roma sæviret, Italiam procurante Narsete Exarcho, juvenis quidam, natione Liburnus, pastor, ingenio minimè malo, correptus peste, cùm putaretur penè mortuus, statim ad se reversus est, & vocato domino, nunciavit ei, se in cœlo intellexisse, qui & quot ex ea domo peste morituri essent, eosque nominatim declaravit. Et ut fides dictis haberetur, ostendit se linguas omnes didicisse: atque ea ipsa hora cum domino Græcè, cùm aliis alia lingua locutus est, cùm tamen antea solam Romanam didicisset. Post biduum iterùm mortuus est, secutique sunt eum, quos morituros significaverat. *Fulg. lib. 1. c. 6.*

EPIPHANIUS Salaminæ in Cypro Episcopus, πωτόλωσσος dictus est: quoniam quinque linguis contra Origenem scripsit, ejusque libros damnavit. *Hieron. in Apolog. adversus Ruff.*

AMALASUNTHA, Theodorici Ostrogothorum regis filia teste *Sabell. lib. 2. Enn. 8. & Plat.* linguas omnium gentium tenuit, quibus adhuc aliquid commercii erat cum Romano imperio. Quod & uni Cleopatræ, quam Octavius Augustus vicit, & Mithridati Pontico in regibus, quod sciam, B contigit.

CAROLUS Magnus Imp. non Barbaras tantùm linguas, sed & Latinam perfectè tenuit: Græcam ita, ut eam intelligeret. Itaque Michaelis Rancabæ Imp. legatos Aquisgrani Græca lingua perorantes, humanissimè audivit, & magnis muneribus honestatos, remisit in Urbem ad Leonem III. Pont. Max. à quo fœderis libellum acceperunt. *Cusp.*

FRIDERICUS II. Imperator in mechanicis artibus industrius, in disciplinis eruditus, Italicè, Latinè, Germanicè, Gallicè, Græcè & Turcicè doctus, ad miraculum usque. *Leander Bonon. in Italia sua.*

CHRISTIANUS Archiepiscopus Moguntinus, qui contra Alexandrum III. Papam pro Friderico I. Imperatore res gessit in Italia maximas, Latina, Græca, Italica, Gallica, & Brabantica lingua, Thuringus natione, utebatur. *Crantz. lib. 6. Sax. cap. 28. & 31.*

GODOFREDO Buliono Comiti, & Marchioni S. Imperii, quo titulo Antverpiensis civitas decoratur, regnum Hierosolymitanum à Latinis ducibus ultrò delatum fuit, tum propter alias animi corporisque regias dotes, tum verò etiam quòd C trilinguis, ac veluti triplici patria (ut qui Gallus natus, Italus propter magnum avunculum Stephanum Pp. Romanum, Germanus, quia sub Augustorum signis meruisset) Sacro bello cunctorum animos in se verterat, & peritia linguarum, discordes sæpè conciliaverat. *Æmil. l. 4.*

CAROLUS IV. Imp. Italicam, Gallicam, Alemannicam, Boemicam, & Latinam callebat. *Cusp.*

MATHIAS Corvinus Ungariæ rex, præter Turcicam & Græcam, omnes Europæ linguas calluit. *Bonfin. lib. 8. Decad. 4.*

Turcæ Barbarorum ferocissimi, & à literis maximè alieni, cùm reipsa linguarum utilitatem maximam esse videant, quot linguas quis callet, totidem viris illum æquivalere, vulgato proverbio dictitant.

MAXIMILIANUS I. Imp. ab infantia penè in nonum usque ætatis annum eliguis, ut plerisque mutùs videretur. Sed ut difficultas illa loquendi in pueritia fuit plerisque molesta, ita in provectæ ejus ætate, facundia omnibus etiam exteris fuit admirabilis, qui supra patriam, Latinè, Gallicè, & Italicè eleganter loquebatur. *Cusp.*

D Qualitatis. Cognitio linguæ.

Inchoata.

Puer barbarus, Athenis Græcas literas tres didicerat, α, β, γ, quumque in patriam remeasset, magno popularium favore exceptus, contra prætorem quendam Græcè conciionantem positus est. Qui postea quàm peroravit, ut erat vocalissimus (quàm illud Ciceronis verum est, Plerosque suæ conscios imbecillitatis, δεῖ τὸν γραυλῶδαπερ κοκὸς ἐφ' ἵππον ἀναβῆναι, ad vociferationem uti claudos in equum insilire) exclamare perrexit α, β, γ, quo clamore perterritus prætor silvit. Barbari verò civem suum vicissim existimantes, illum magno plausu domum reduxerunt.

IMPERITIA.

SVENONEM quendam ex Norvegia oriundum, Sveno II. Danorum rex suum sacerdotem fecerat, hominem litterarum prorsùs ignarum, attamen regi admodùm charum. Cujus æmuli cùm in precationis formula pro rege dicenda, ut Deus regem suum famulum protegat, &c. priores duas literas exculpsissent, ipse verò Latini sermonis ignarus, Mulum appellasset regem: omnium eum ludibrio, & risui exposuerunt. Ea irrisione motus Sveno, regiis sumptibus peregrinatione literaria suscepta, Latinæ linguæ cognitionem tanta felicitate percepit, ut brevi suis æmulis non tantùm esset admirationi, sed etiam communibus Cleri suffragiis Gulielmo Roschildensi Episcopo subrogaretur. Hierosolymam devotionis causa profectus, in Rhodo obiit. *Saxo Gramm. lib. 11. & 12.* E

JORDANES, patria Saxo, ordinis Prædicatorum princeps, qui in peregrinatione Hierosolymitana anno Salutis 1236. Ancone obiit, vitæ sanctimonia, & concionandi dono clarus, cum à quibusdam Templariis rogaretur, uti festo die sacram concionem haberet Gallica lingua, cujus ipse tamen non usque adeò peritus erat: conscenso suggestu, argumentum concionis Gallicè, quantum potuit, enarravit, interpretationem verò sermone subtexuit vernaculo. Indignantibus iis: Ergo, inquit, si prominentes asini auriculas post maceriam delitescentes videatis, totum insuper asinum, diruta materia, in conspectum produci petetis? *Leander Albertus lib. 1. de viris illustr. ord. Prædic.*

Poeta quidam Francisco primo Gallorum regi Epigramma manè ad sacrum prodeunti obtulerat. Illo rex ita delectatus fuit, ut coram suis in prandio fateretur, lautiore se sæpè, suaviore nunquam jentaculo exceptum, usque adeò palato suo Epigramma illud fatisfecisse. Aderat Senex quidam è principibus viris, amorum, & aulæ alumnus, literaturæ omnis (quæ cum rege illo tum primùm adolescere cœpit) expers. Is peregrinæ alicujus volucris nomen, Epigramma esse putans, ut erat gulæ addictus, properè coquo imperavit Epigramma tantoperè à rege probatum conquirere. Illo verò & nomen & rem incognitam sibi esse affirmante, magna cum indignatione negligentiam ejus increpavit. Regis aures non minùs jocus ex Epigrammate natus, quàm ipsius animum Epigramma oblectasse fertur. F

Ridiculum quid de Cancellario regis Galliæ vel narratur, vel fingitur. Henrici IIX. Anglorum regis orator apud Antonium à Prato, magni alioquin nominis virum, sed literaturæ imperitum, Latinè munus regium extollebat, quòd sex Molossos, qui vix Indicis cederent, adduceret. Cancellarius regem Franciscum I. adit, & Mulos sex ab Anglo, muneris loco mitti affirmat (Mulettos pro Molossis interpretatus) Franciscus mirari, neque rationem doni satis intelligere. Posteaquam verò Legatus munera exhibuit, non minus voluptatis ex Cancellarii barbariè, quàm ex Angli oratoris facundia lese percepisse, Franciscus, doctorum hominum summus fautor, liberè professus est. G

ANTIQUITATEM, DURATIONEM.

Vocabulorum origines, quæ à Moyse traditæ sunt, Chaldaicæ & Hebraicæ linguæ, quæ sola dialecto differunt, ea vestigia retinuerunt, quæ nunquam potuerunt in tanta linguarum varietate aboleri: est enim prima illa lingua, quæ ab Abrahamo Chaldæo suæ genti data est: priùs enim quàm Græcæ aut Latinæ linguæ ulla imago extitisset, populi ac regiones Hebraicis appellationibus utebantur. Sed Joan. Goropius Beccanus, magno volumine edito Originum Antuerpiensium, Cimbricæ linguæ omnes nomenclaturas acceptas refert: quam rectè, periti judicent: certè hoc admisso, plerique linguæ sanctæ auctoritatem clàm periclitaturam, non injuria verentur.

NOBILITATEM.

Nobilissima lingua, si subjectum spectes, cujus interpretatio est, Hebraica sacrosanctæ sapientiæ obstetrix, & Græca profanæ philosophiæ. Sin verò adjunctum, nempè propagationem, Latina olim ratione Imperii, cujus coloniæ etiamnum florent, Italica, Hispanica, Gallica: hodie verò Sclavonica, sui ambitu Hungaricam, Boemicam, Polonicam, Turcicam complectens.

INTEGRITATEM, CONSERVATIONEM, MUTATIONEM.

Mutationes Linguarum tribus potissimùm de causis (omitto eam, quæ est à Moyse allata, quæ simul ac semel Babylone contigit) fieri consueverunt. Una est in ipso decursu temporum, quibus non modò linguæ, sed etiam res omnes immutantur, ac tota rerum natura senescit. Ita Polybius scribit, anno minùs quinquagesimo, quà ictum fœdus erat inter Pœnos & Romanos, verba fœderis, quæ ipse antiqua vocat, vix intelligi potuisse: carmina verò, quę in sacris ex vetere formula canebantur, à paucissimis intellecta. Sic videmus, paulatim omnes

A omnes omnium populorum linguas aliter atque aliter mutari: Altera causa est in coloniarum ac populorum inter ipsos confusione. Argumento sit Italia & Græcia, quæ tot sæculis puritatem Græci ac Latini sermonis tenuerunt, totoque terrarum orbe disseminarunt: posteaquàm Scythæ & Gothi utramque invaserunt, tanta mutatio consecuta est, ut nec Latium, nec Attica, ubi nunc sunt, unquam extitisse videantur. Ita quoque coloniæ Tuscorum, qui ex Italia pulsi erant à Gallis, & Gallorum, qui in Germaniam olim desertam migrabant, tertium loquendi genus ab utrisque diversum conflaverunt. Anglorum quoque in Britanniam, & Saxonum in Belgicam à Carolo Magno deductæ coloniæ, tum etiam Gallorum in Saxoniam, sermonis varietatem pepererunt. Consimiliter Parthi Persicum, Arabes Punicum & Parthicum, Turcæ, Tartari, Sclavi Græcum, Latini Gallicum, & Hispanicum sermonem depravarunt. Postrema linguæ mutandæ causa in ipsa regionis natura versatur. Proprium est enim omnium populorum qui magis inclinant ad Septentrionem, voces consonantibus asperrimè collisis sine vocalibus, ex intimo pectore, & B crebras aspirationes efferre: idque propter summam spirituum vim, & impetum caloris. Nam Saxones & accolæ Balthici ubique ferè medias pro tenuibus, & aspiratas pro mediis pronunciant. Australes verò, quibus temperatus est calor, & spiritus debilis, lenissimè pronunciant: leniùs etiam fœminæ, quòd viris spiritum & calorem habent debiliorem: idque facilè intelligitur in colonia Saxonum, quam Carolus Magnus in Belgas deduxit: cum enim Saxones equum vocent Pferr, Flamingi cœlo mitiore educati Pert pronunciant. Omitto loci cujusque propriam & insitam ex aquis naturam, quæ voces ac linguas immutant: ut in agro Labdano Galliæ Narbonensis, omnes Labdacismo balbutiunt: & in Valedoea Taurinorum. Ita quoque Sabini veteres fœdum pro hœdo, fircum pro hirco dicebant, quemadmodum Varro scribit: ut apud Gallos Vascones hocum pro foco, hilium pro filio: ita quoque Parisii & Aurelii veterum Hetruscorum more Valesium & Fusium, pro Furio & Valerio usurpant.

INSOLENTIAM.

Regnum Navarræ in Hispania, cujus præcipua urbs est C Pompelon, partim Hispanis aliis, partim Ausitanis, Vasconibus, Aquitanisque circundatum, nulla sui parte pertingit ad mare. Ubi nonnihil mirandum est, quòd tam parva regio per se, cum exiguis aliquot aliis populis, suam linguam habet adeò abhorrentem à cætera Hispania, ut non magis abhorreat Hebræa, vel Græca. Nam & Granatensium, quæ & ipsa discrepat, ut hæc lingua, non alia est, quàm Syrorum, Afrorum, Maurorum, à quibus angusto trajectu divisi sunt, & à quibus leges & instituta ceperunt. Reliqui autem Hispani, etsi differunt sermone, tamen ita ut Itali inter se, ut Galli & Germani differunt. *Valla l. 1. de Ferd.*

☞ *Lingua carere, mutum esse. Vide in loco de* Muto.

LINGUARUM STUDIUM.

Si fieri posset, et confusio Babylonica funditus à medio tolleretur, πολυγλωσσία nullum amplius locum habitura esset apud eos, qui rebus potius quàm verbis studerent. Sic Romani, qui πολυγλωσσίας difficultatem & damna videbant, confusionem hanc una cum imperio e medio tollere, & uni linguæ Latinæ domi forisque suos assuefacere voluerunt.

D *Idipsum quoque Turcæ hodie conantur. Nam unicuique suum pulchrum. Itali certè omni arte linguam Hetruscam magno conatu traducere tentant. Non inconsultè illi quidem, modò imperium tantis conatibus par sortirentur. Itaque seu natura duce, quæ varietatem hanc linguarum exosa est, seu gloriæ stimulo, nemo tam abjectus aut barbarus est, qui non omnes gentes & populos linguæ unanimi, cæteras vero tanquam superfluas & inutiles explodi cupiat.*

UNIUS, ALICUJUS, PUTA Patriæ.

Magistratus prisci Romanorum, ad suam populique Romani majestatem inter cætera obtinendæ gravitatis indicia, illud quoque magna cum perseverantia custodiebant, ne Græcis unquam, nisi Latinè, responsa darent: quin etiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimùm valent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantùm, sed etiam in Græcia & Asia: quò Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subjici debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris & suavitate literarum, imperii pondus & auctoritatem domari. Primus Molo rhetor, qui studia M. Ciceronis acuit, Græcis actionibus in curia locum fecit. Eum namque antè omnes exterarum gentium in Senatu, sine interprete auditum constat. *Val. Max. l. 2. c. 1.* Curabant Romani, ut & in provinciis plurimi Latinè loquerentur: ita ut Hispanias & Gallias Latinas prorsùs fecerint, veteribus illarum gentium linguis abolitis. E

M. CATO Trib. militum M. Attilium Ducem in Græciam adversus Antiochum magnum comitatus, diu hæsit Athenis. Dicitur autem oratio quædam ejus extare, quam Græcè ad populum habuerit, in admiratione veterum virtutem Athenienssium habere se, urbemque pulchritudinis & amplitudinis causa libenter visisse. Hoc tamen verum non est, sed per interpretem est populum Athenienssem allocutus: non quin facultatem haberet, sed quòd retinere vellet morem patrium, & derideret illos, Græca qui studerent. Posthumium Albinum quidem, qui historias scripserat Græcè, veniam petentem irrisit: dandam dicens, si illud opus, Amphictionum decreto subactus, assumpsisset. Demiratos Athenienses ajunt ejus celeritatem & cursum dictionis: quæ F enim hic exprimebat strictim, longo tractu interpretem & multis verbis explicasse. Brevi, reliquisse eis opinionem, verba Græcis ex labiis, ex corde Romanis procedere. *Plut. in Catone.*

TIBERIUS Cæs. sermone Græco quamquam aliàs promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est, abstinuitque maximè in Senatu: adeò quidem, ut Monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβαμμα recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nosttatem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum, rem enunciandam. Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè, respondere vetuit. *Sueton.*

POMPONIUS Lætus Calaber ita fuit doditus linguæ Quiritium Romanorum, ut Græcam non ausus sit attingere, ne qua peregrinatione contaminaret Latinam. Quasi verò ut quisque olim Romæ fuit Latinissimus, ita non etiam fuerit Græcissimus. Tantus admirator illius Romanæ vetustatis, ut Petri nomen mutarit in Pomponium. *L. Viv. de Verit. fidei l. 2.* G

EDOVARDI III. Anglorum Regis, qui Gallorum Regem Joannem cepit, sententia decretum est, ut judices item atque litigatores patroni, procuratores, causarum cognitores, non amplius Gallicè, vel potiùs Normannicè (quemadmodùm hactenùs fecissent, consuetudine introducta jam inde à Gulielmo Normanno Rege) sed Anglicè loquerentur: ac causarum actiones, sententiæ, & cætera acta, lingua Anglica Latinave conscriberentur. Id quod populo fuit commodo: quippè quem deinceps in causis agendis non opportuit interprete uti. *Polyd. l. 19.*

Scoti montani, qui ptisca etiamnum lingua utuntur, peculiares adhuc literas retinent, quæ illis olim vulgares erant, aspirationes diphthongosque omnes, & quantumvis barbaras voces optimè exprimentes. Sunt qui eas adhuc uti profitentur, magnis cæremoniis Poetas regia auctoritate creantes. Præter autem varias artes, quas in eam linguam aut traductas aut à majoribus traditas acceperunt, in primis medicinam excolunt, nec mediocriter cæteris præstant, qui ab illis didicerunt, herbarum illic natarum naturas vires- H que perspectas habentes, easque propè solas curandis morbis adhibentes. Nulla enim regio adeò aversa à Sole infœcunditatis sterilitatisque damnata est, quin ad usus humanos omnibus abundè per divinam providentiam cuncta suppeditentur: si sit modò, qui uti sciat. *H. Boeth. in Scotia.*

Othomanni Turcarum Imper. si quid sanctè & religiosè promittunt, lingua Turca utuntur: sin fallere volunt, neque promissis stare, aliena lingua oratores alloquuntur. Hanc fraudem barbaræ gentis cum Andreas Gritus Venetis suis (quorum postea dux factus est) detexisset, à crudelissimo tyranno diù Constantinopoli in vinculis detentus fuit. *Bembus l. 4. hist. Ven.*

Recens exemplum, suaque novitate perillustre habemus Jo: Goropii Becani, Medici Doctissimi, qui ad historiam Antverpiensem scribendam invitatus, ea futuri operis fundamenta jecit, ut quemadmodum Cybelen Deorum omniũ matrẽ Poetæ fingunt, sic ille non urbis, sed orbis, omniumque adeò gentium antiquitates, ne Hebræis quidem, & quæ in primo

A mo auctoritatis & veritatis loco esse debent, Biblicis exceptis ex vetere Germanorum lingua, per nomenclaturas abstrusas admirabili conatu, pioque erga patriam studio deducat.

Peregrinæ. Utputa

Hebraea.

D. Hieronymus tanto studio Hebræam linguam didicit, ut Bethleheme magno labore & pretio compararit sibi nocturnum præceptorem, Barrabanum quendam Judæum, qui interdiu docere Christianos propter metum Judæorum non audebat. Multis quoque numis redemit Lyddæum quendam præceptorem, summæ apud Hebræos auctoritatis. Testis ipsemet *in Epist. ad Pammachium & Oceanum. Item in Præf. Iob.* Idem ut Barbararum vocum stridores exprimere posset, lima sibi anteriores dentes atteri curavit. *Fulg. l.8. c.7.*

Paula Rom. Hebræam linguam, quam ego (inquit *D. Hieron. in epitaph.*) ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici, & indefatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea deserar, dicere voluit, & consecuta est: ita B ut Psalmos Hebraicè caneret, & sermonem absque ulla Latinæ linguæ proprietate personaret. *In ejus Epitaph.*

Græca.

Istrina Schytharum Regina, Ariphitis uxor, ipsa Sylem filium Græcis literis instituit.

Themistocles in exilium pulsus, cùm regem Persarum Xerxem accedere vellet, ne peregrina lingua regis aures offenderet, Persicam linguam brevissimo spatio priùs didicit. *Plut. in ejus vita.*

Galli Massilienium imitatione ita φιλόλογοι sunt reddi-ti, ut contractus quoque Græca scriberentur lingua. Et hinc fortassis adhuc hodie in vulgari lingua Gallorum, licèt corrupta admodùm, Græcæ linguæ phrases & voces aliquot reperiuntur. *Strabo l.4.*

P. Crassus, cùm in Asiam ad Aristonicum Regem debellandum consul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque divisam genera, per omnes partes ac numeros penitùs cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem conciliavit, qua quis eorum lingua apud tribunal ejus postulaverat, eadem decreta C reddenti. *Val. Max. l.8. c.7.*

Augustus Cæsar Græcarum disciplinarum magno studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno: non tamen, ut aut loqueretur expeditè, aut componere aliquid auderet Græcè: sed si quid res exigeret, Latinè formabat, vertendumque alii dabat. *Suet.*

A. Posthumius Rom. linguam Græcam mirè affectabat, ut jam propter illum, etiam natu majoribus & summa præditis auctoritate Romanis, Græcitas invisa esset. *Suidas.*

Claud. Cæs. magna cura, Græca studia secutus est, amorem præstantiamque linguæ, occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græcè & Latinè differenti: Cùm utroque, inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda Patribus conscriptis Achaja, Gratam sibi provinciam, ait, communium studiorum commercio. Ac sæpè in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multùm verò, pro tribunali etiam, Homericis locutus est versibus. Quoties quidem hostem, vel insidiatorem ultus esset, excubitori Tribuno signum de more poscenti, non temerè aliud dedit, D quàm

Ἀνὴρ ἐπαμύνασ, ὅστις πρότερος χαλεπαίνει.

Denique & Græcas scripsit historias, Tyrrhenicon xx. Carchedoniacon 11x. Quarum causa, veteri Alexandri Musæo additum ex ipsius nomine, institutumque, ut quotannis in altero Tyrrhenicon libri, altero Carchedoniacon diebus statutis velut auditorio recitarentur toti à singulis per vices. Tres literas novas Græcæ linguæ addidit: quas postmodùm omnes non sine admiratione coluerunt. Græcæ provinciæ principem, quòd latinè nesciret, albo judicum erasit, & peregrinatum misit. *Suet.*

Adrian. Imper. impensè adeò Græcæ doctrinæ invigilabat, ut à plerisque Græculus vocaretur. *Sext. Aurel.*

Juvenalis, Satyrica licentia perstringit Rom. nimiam in Græcorum lingua moribusque affectationem.

—— *omnia Græcè.*

—— *concumbunt denique Græcè.*

Item,

—— *non est hic sermo pudicus*

In vetula, quoties lascivum intervenit illud Ζωή & Ψυχή.

Et Romani fortassis, ob conversationem gentis eruditissimæ, E venia digni majore. Nostris verò hominibus quibusdam quid facias, qui vel abjectiss. chartas, modò Græcis sint exaratæ characteribus, suspiciunt, & modò non adorant?

Jo. Capnio, cùm in auditorio Jo. Argyropoli, Thucididis periodum Græcam scitè interpretatus esset, tum senex illachrymans exclamavit, Ergo etiam Alpes exilio nostro transvolavit Græcia.

Latina.

Tradit *Strabo lib.* 3. Hispanos sua ætate plerosque Romanam didicisse linguam, cum eadem jus diceretur.

Cumanis à Pop. Rom. tributum fuit, ut publicè Latinè loqui liceret, utque præconibus, Latinè vendendi auctionandique facultas foret. *Alex. l.2. c.30.*

Isabella Ferdinandi Catholici, Regina Hispaniæ, Hispano sermone loquebatur graviter & ornatè: Latinos oratores & sermones libentiùs audiebat, quàm alios, quamvis Latini sermonis ignara. Delectabatur enim suavitate linguæ Latinæ benè proferentis. Quam ob rem scientiæ cupidissima, bellis in Hispania jam confectis, etsi multis magnisque negotiis occupata, Grammaticæ tamen lectionibus operam dedit. In quibus per unius anni spatium tantum profecit, ut non solùm Latinos oratores intelligere, sed etiam libros interpretari facilè posset. *Marin. lib. 21. rerum Hispan.*

Sigismund. Imp. cùm peritus esset multarum linguarum, & inter illas sermonis quoque Latini, quo tunc in Concil. Basileensi causæ omnes agebantur: ut nullo magis, quàm Germaniæ principes, illius rudes esse animadvertit (ferè enim ad singula verba Latina interprete indigebant) adhortari illos cœpit, ut saltem liberos suos bonis literis præceptoribus eruditendos traderent: ne inter idiotas, & illiteratos, non satis nobilitati decora vocabula, numeratentur. *Dubrav. l.25.*

Germani Latinæ linguæ jam inde à pueris student, colloquendo præsertim, Itali non item: vel ne promiscuo Latinæ linguæ usu à Ciceroniana puritate recedant: vel certè quia Hetruscæ suæ omnia tribuunt.

• Albertus Archidux Austriæ, Belgarum Princeps, linguæ Latinæ erat peritissimus, nec magis gratiei erant oratores, quàm qui Latino, aut Germano sermone perora- G rent.

Oscæ.

Cùm Oscorum gens in campania defecerit, eorum lingua Rom. salva manet, ut more quodam patrio scripta Poetica Atellana in scenicum certamen perveniant, histrionesque pronuncient. *Strabo l.5.* Quemadmodum hodie apud Italos lingua rustica, Patavina & Neapolitana.

Arabica.

Jo. Segobiensis Hispanus, Cardinalitio honore abjecto, Cæsareensi Ecclesiæ præfectus, in altissimis montibus parvo monasterio contentus, vocatis ex Hisp. Arabicæ linguæ magistris, Alcoranum Mahumetis convertit & confutavit *Æn. Sylv. c.42. Europæ.*

Andreas Alpagus Bellonensis Medicus, in Syriam navigans, Arabicam linguam didicit, & præter multos alios Saracenorum libros, etiam Avicennam Latinè interpretatus est.

Nicolaus Cleonardus, cum incredibili desiderio linguæ Arabicæ arderet, neque vel vivos præceptores Lovanii, vel mutuos magistros habere posset: sorte quadam Psal- H mos Arabicis characteribus descriptos absque punctis nactus, admirando studio & inexhausto labore consonantes Arabicas hac arte deprehendit. Psalmorum in Arabico codice numerum ex intestitiis & rubricis colligens, eundem cum Hebræis codicibus consentire deprehendit. Mox conjectura quadam augurans, propria nomina eadem in utraque servari lingua, iisdemque consonantibus scribi: eos Psalmos, qui propriis abundarent nominibus, selegit, & versus Arabicos versibus Hebræis, verba verbis conferens, solo observato numero, & variarum vocum observatione, consonantes tandem aliquot Arabicas invenit. Tandem in Hispaniam profectus, Salmanticæ prælarè in ea profecit, & Lexicon Arabicum concinnavit. *Testis ipsemet in 2. lib. Epist.*

Persicæ.

Themistocles patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulò antè devicerat, confugere coactus, ut regiis auribus familiarem & assuetum sonum vocis adhiberet, Persico sermoni se assuefecit. *Val. Max. l.8. c.7. & Plut. in ejus vita.*

VARIA-

A VARIARUM LINGUARUM studium.

D. Hieron. cùm constituisset arcanas interpretari literas, inæstimabili sudore trium linguarum peritiam sibi comparavit.

Carol. IV. Imp. in Bulla aurea vulgò dicta, quæ de Elect. Imp. agit, illud quoque jubet, ut electorum filii, primis ab annis Italicam, Latinam & Illyricam linguam addiscant, quò sermonem cum multis gentibus communicare possent. ☞ *Vide sup. Tit. de Legatis.*

• Clemens Pp. V. in Conc. Viennensi summoperè commendavit Academiis Romanæ, Bononiensi, Parisiensi, Oxoniensi & Salmanticensi, institutionem, seu prælectionem Hebraicæ, Græcæ, Arabicæ & Chaldaicæ Linguæ. Qui profectò Clemens præfatus aliquantulum ibi, quantum ei desiderium communis omnium salutis inesset, & quantum ad hoc linguarum istarum esset necessaria cognitio, sic loquitur: Ideòque illius cujus vicem in terris (licèt immeriti) gerimus, imitantes exemplum, qui ituros per universum mundum ad evangelizandum, Apostolos in omni lin- B guarum genere fore voluit eruditos, viris Catholicis notitiam linguarum habentibus, quibus utuntur infideles, præcipuè abundare sanctam affectamus Ecclesiam, qui infideles ipsos sciant & valeant sacris institutis instruere, Christianorumque collegio per doctrinam Christianę fidei, ac susceptionem sacri baptismatis aggregare. *Clem. de Mag. c.1.*

LINGUARUM ODIUM, ET CONTEMPTUS, PATRIÆ.

Ælius Spart. in vita Severi, qui Apher fuit, scribit, Sororem, quæ ad eum venerat, quum vix loqueretur Latinè, ab eo pudore suffuso, domum remissam.

PEREGRINÆ.

Carthaginenses eo bello, quod contra Dionysium Siciliæ tyrannum gessere, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quidquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatum: senatusconsulto caverunt, ne quis posteà Carthaginensis, aut literis Græcis, aut sermoni insuesceret, studereve. *Cal. l.22. c.17. A.L. & Alex. l.2. c.30.*

C C. Marius neque literas Græcas gustasse, neque Græcam linguam ulla in re seria usurpasse dicitur: quasi ridiculum foret, literas addiscere eas, quarum aliis servirent præceptores. Post secundum triumphum, cùm in ædis cujusdam sacræ dedicatione spectacula Græco more ederet, ingressus theatrum, assedisse tantùm, mox discessisse. *Plut. in Mario.*

M. Tul. Cicero graviter accusatus est à Romanis, quòd Syracusis senatui Syracusano Græcè locutus esset. *Testis est in Ver. ipso Cic.*

Tiberius Imp. non indoctus, Græco idiomate causas in urbe agere, aut testimonia dicere prohibuit. Centurioni volenti Græcè in senatu testimonium dicere, non permisit. Etsi enim anteà in eo complures causas audierat Græco sermone, & multas examinaverat; id tamen non satis constanter convenienterque. Præterea cùm usum sericarum vestium interdixisset, & posteà à quibusdam dubitaretur, an ea quoque quæ haberent, emblemata interdicta essent, de hoc etiam edixit: quamquam Latinè id propriè significare non poterat, tamen in verbum, eò quòd Græcum esset, edicto misceri noluit. *Dion. Niceus l.57.*

D Ulid Rex Arabum, Christianorum templum Damasci diripuit, sub Justiniano II. & vetuit, in posterum codices scribi Græcis literis, sed tantùm Arabicis. *P. Diac. lib.20. rer. Rom.*

M. Cato Censorius, ut rigidus erat Romanæ disciplinæ observator, sic Græcæ elegantiæ, tanquam lenocinii animorum, hostis acerrimus. Venerant Romam missi ab Athenienibus legati Carneades Academicus, & Diogenes Stoicus. Hos illicò studiosissimi quique adolescentes adibant, frequentesque audiebant & celebrabant, sic ut reliquarum voluptatum oblivi, unum Carneadem, omnia delinientem & allicientem, fanatico quodam furore percitiadmirarentur, prædicarent. Cùm cæteri Romani adolescentiam libenter viderent Græcis imbui disciplinis, unus Cato stomachabatur, influxisse in urbem Græcæ literaturæ studium, veritus, ne juventus eò converteret studium, atque eloquentiam rei bellicæ anteferret. Posteàquam verò orationes eorum elegantissimæ in Senatu, interprete C. Aquilio, ultrò id muneris sibi delegari obnixè petenti, audiræ sunt: tum demùm Cato majori, quàm unquam anteà conatu, legatos quamprimùm honesta specie ablegandos censuit, in- E cusavitque adeò Senatum, qui de die in diem negotium extrahendo, juventutem à Græcis hominibus fascinari sineret: domum illos remittendos, ut inter Græcorum filios eloquentiam suam ostenderent: Romanos verò legibus & magistratui parere sinerent. Hæc ille non privato aliquo odio, sed totius literaturæ Græcæ contemptu: qui ppè cùm Socratem quoque loquacem & seditiosum fuisse, & antiquis institutis eversis, tyrannidem occupare voluisse diceret. Isocratis discipulos deridebat, quòd apud illum discipuli consenescerent, apud inferos causas acturi: filium à literis Græcis severa voce revocavit, vaticinans, infectos disciplinis Græcis amissuros imperium Romanos. Eventus tamen prædictionem ejus confutavit, cum Roma ad rerum culmen evaserit, posteàquam se Græcæ eruditioni dedisset. Neque verò philosophis tantùm & grammaticis, sed medicis quoque infestus erat: Hoc puta, inquit, vatem dixisse. Quandocumque gens ista suas literas dabit, omnia corrumpet: tunc etiam magis, si medicos suos huc mittet. Jurarunt inter se barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides iis fit, & facilè disperdant. Hos quo- F que dictitant barbaros, & spurciùs nos quàm alios opicos appellatione fœdant. Audierat mirirum Cato de Hippocrate, quòd accitus ab Artaxerxe Persarum Rege, accedere recusarit, cum hoc responso: Nunquam se hostibus Græcorum barbaris operam daturum. Ergo Cato omnia Græcorum studia laude dignissima reprobavit, non tam rerum odio, quàm linguæ & ipsius gentis contemptu: quæ antiquæ fortitudinis spiritus majores, quàm quos Romana ferret ambitio, ostentare solebat. *Plut. in Cat. & Plin. l.29. c.1.*

Pomponium Lætum in omnem vitam à Græcis abstinuisse ferunt, ne qua peregrinitas Romani sermonis castimoniam vitiaret. *Eras. Rot. in vita Hieron.*

DE LINGUÆ USU ET ABUSU

• APOPHTHEGMATA.

Thales subinde admonere solitus erat, ne ita loquamur cum amicis, ut sermo nos in jus vocet. Quo docere voluit cautè de absentibus etiam coram amicis loquendum esse, ne nos apud alios deferant, & nostra loquacitas vergat nobis in magnum malum. *Laert. l.1. c.1.*

Pythagoras gladii plagam, quàm linguæ, leviorem esse G dicebat: ille enim corpus, hæc animum vulnerat. *Anton. & Max. serm. de loqu.*

Chilon, non committendum esse dicebat, ut lingua præcurreret animum. Admonens, priùs cogitandum, quid loquaris, quàm lingua prorumpat in verba. Nescit enim vox missa reverti. *Lert. l.1. c.4.* Idem præcipiebat, linguam cùm aliàs semper, tum præcipuè in convivio continendam, quòd illic cibus & potus inviteat ad intemperantiam. Porrò ubi plus est periculi, ibi major est adhibenda cautio. *Idem ibid.* Idem à quodam interrogatus, quidnam apud homines omnium esset difficillimum? Retinere, inquit, ea quæ cupimus esse arcana. Quo dicto innuit, quanta hominum sit linguæ licentia, qui quæ etiam in cordibus recondita esse deberent, liberiùs loquendo effutiunt. *Idem ibid.*

Bias, adolescente quodam intempestivas nugas crebrò jactante, adeò ut neque modum esset habiturus, neque finem: Qui factum est, inquit, ut à quo scatere verbis didicisti, silere non didiceris? *Stob.*

Bion, cuidam immodicè loquaci, ut sibi subveniret oranti, respondit: Abundè tibi morem geram, si advocatos H miseris: non venias. *Laert. l.4. c.7.*

Anacharsis interrogatus, Quid esset in homine pessimum, & quid optimum? respondit: Lingua. Sentiens, idem membrum plurimam adferre utilitatem, si recta ratione gubernetur: pestilentissimum esse, si secùs. *Laert. l.1. c.9.*

Zeno, adolescentulo plurima effartienti immoderatiùs, quà par erat: idcircò, inquit, aures habemus duas, & os unum, ut plura audiamus, loquamur perpauca. *Laert. l.7.* Idem, audiens adolescentem plus satis loquentem in convivio, ait: Aures in linguam defluxere. Allusit autem ad naturæ artificium, quæ hominibus duas aures fecit, linguam autem unam tantùm: ut disceret, plura quidem audienda esse, non autem temerè effutienda omnia. *Laert. l.7. c.1. Max. ser. 60.*

Democritus, quum indoctum quendam verbis inanibus obstrepentem diu tulisset: Ad blaterandum, inquit, satis mihi instructus videris, ad silendum verò impos. *Stob.*

Æsopus, Quid esset in hominibus bonum & malum, scisciratus, linguam esse dixit. *Ant. & Max. serm. de loqu.*

Pericles, cùm publicè dicturus prodiret, in primis se op-

tare.

A tare dicebat, ne insolens verbum excideret, quod populum piasve aures lædere posset, aut suæ etiam voluntati contrarium esset. Non ignoravit sanè vir prudentissimus, ac eloquentissimus, quàm labilis lubricaque sit lingua, quæ sæpenumerò limites suos egressa, in multa rerum pericula hominem etiam nolentem rapit, ac in mortem quoque aliquando præcipitat. *Ælian. l.4. de var. hist.*

THEOCRITUS Chius, cum veniret Byzantium, & verborum prodigos homines inveniret: Rectè (inquit) de vobis dicitur, quòd in ore omnis vobis suppellex est, & unicum domicilium. *Stob.* Idem, Anaximene dicturo, ita præfatus est, Incipit verborum flumen, mentis gutta: significans, habere multum eloquentiæ, sapientiæ parum. *Stob. serm.34.*

CRATES videns adolescentulum secretò ambulantem, interrogavit, quid illic solus faceret? Mecum, inquit, loquor. Cui Crates, Cave, inquit, rogo, & diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. *Sen. epist.* 10.

XENOCRATES, quum maledico sermoni quorundam summo silentio interesset, uno ex iis quærente: Cur solus linguam suam cohiberet? Quia dixisse me aliquando pœnituit, B tacuisse nunquam. *Laert. Stob.*

ARISTOTELES, Garrulus quidam, ubi multa nugatus apud Aristotelem, tandem dixit: Fortassis obstrepo tibi nugis meis: Non hercle, inquit, neque advertì animum. *Laert. l.5.c.1.* Idem Callisthenem adolescentem coram Alexandro multa incidenter & liberiùs loquentem, Homerico carmine castigavit, dicens:

Talia si loqueris, non multo tempore vives. Laert. l.5.c.1.

SOLON, cuidam dicenti, illum ideò non loqui, quia insanus esset: Nullus, inquit, stultus tacere potest: Nimia enim loquacitate stultitia hominum proditur. *Bruf. l.3.c.25.*

THEOPHRASTUS, ad quendam, qui in convivio perpetuò silebat: Si indoctus & imprudens es, inquit, prudenter facis; sin doctus, imprudenter. Sic refert *Laert. l. 5. c. 2.* Sed Plutarchus hunc in modum dixisse scribit: Si stultus es, rem facis sapientem; sin sapiens, stultam: Est enim non minima sapientiæ pars, tegere silentio stultitiam. Idem dicebat, potius esse sidendum effreni equo, quàm verbo incompósito. Nemo non metuit insidere equo infreni, at plus est periculi à lingua effreni. *Laert. l.5.c.2.*

C DEMOSTHENES sciscitatus, quæ causa esset unius tantùm linguæ, & geminarum aurium? Quoniam, respondit, duplo magis audire homini expedit, quàm loqui. *Idem.*

Peculiaris erat Lacedæmoniis verborum paucitas, unde & ab ea regione breviloquentia Laconismus dicitur. Quum igitur Abderitarum legatus apud Agidem multa locutus, vix tandem dicendi finem fecisset, rogaretque, quid civibus suis esset renunciaturus? Agis, Illud (inquit) renuntia, quantum temporis tibi fuerit opus ad dicendum, tantum me silentem audisse. Hoc dicto exprobravit stolido oratori inanem loquacitatem responso indignam. *Plut. in Lac. Apoph.*

Lacones Ctesiphontem ejecerunt, qui se profitebatur de re quavis totum diem posse dicere, dicentes: Boni oratoris esse, sermonem habere rebus parem. Nulla in re justiùs putarunt adhibendam frugalitatem, quàm in oratione, quam Hesiodus non aliter quàm pretiosum thesaurum, parcissimè censet esse depromendam ad usum, non ad ostentationem. *Plut. in Lac. Apoph.*

LABOTUS, cuidam apud ipsum prolixiore utenti sermone: Quid mihi, inquit, de re pusilla, longa texis prœ- D mia? Quanta res est, tantam oportet & orationem esse, qua uteris. Est hoc omnibus Spartanis peculiare, offendi sermone causam, quàm postulat longiore; adeò nusquam non placeat frugalitas. Nam ad causam non magnam adhibere supervacuam verborum copiam, luxuriæ genus est. *Idem.*

Lacon quidam, cum in luscinia plumis revullis minimum reperisset carnium: Vox, inquit, tu es, præterea nihil. In eos dici potest, qui præter garrulam linguam ac magnifica verba nihil habent. *Idem.*

Quidam interrogatus de re quapiam, respondit: Non. Verùm ubi percontator dixisset illum mentiri: Non vides igitur, inquit Lacon, te stultum esse, qui sciscitteris de his quæ noveris? Salsè taxavit in illo vitium garrulitatis, qui de nihilo quæsierit fabulandi materiam. *Plut. in Lac.*

CHARILLUS interroganti, quam ob causam Lycurg. tam paucas leges tulisset Lacedæmoniis? Quoniam, inquit, pauca loquentibus, paucis etiam legibus est opus. Sensit nimirùm, pleraque mala ex multiloquio nasci. *Plut. in Lac. qui eundem in Lycurgo Churrilaum vocat.*

Venerunt ad Cleomenem Samiorum oratores hortaturi, ut cum Polycrate tyranno bellum susciperet. Id cum fecis- E sent oratione plus æquo prolixa, respondit in hunc modum: Quæ primo loco dixistis, non memini, & ob id ne media quidem intelligo; quæ verò dixistis omnium postrema, non probo. Admonet, multiloquium non solùm molestum esse auditori, verùm etiam ad persuadendum inutile, præsertim apud principes, tum variis curis occupatos, tum auribus fastidiosis. *Plut. in Lac. apoph.*

Sophista quodam de fortitudine multa differente, risit Cleomenes. At sophistæ dicenti: Quid rides Cleomene, audiens de fortitudine differentem, præsertim quum sis rex? Quoniam, inquit, ò amice, si hirundo de fortitudine loqueretur, idem facerem, quod nunc facio: sin alia, magno silentio auscultarem. Visum est ineptum, quemquam de fortitudine magnificis uti verbis, qui ipse nihil fortiter gessisset unquam, nec aliud posset, quàm in hirundinis morem garrire. *Idem.*

DEMADES tibiis Athenienses comparare solebat, ex quibus si linguam detrahas, reliquum inutile erit. *Max. serm. 60. Stob. serm.2. de imprud.*

AGIS, cùm sophista quispiam apud Agidem dixisset, ora- F tionem esse rerum omnium præstantissimam, videlicet prædicans artem, quam profitebatur: Ergo, inquit Agis, tu cum taces, nullius es pretii. Significans, multo præclarius esse, magnificas res gerere, quàm habere linguam ad magnificè loquendum expeditam. *Plut. in Lac. Apopht.*

ANAXANDRIDAS, cùm Ephoris opportuna quidem, sed pluribus quàm par erat, quidam loqueretur: Anaxandridas, Hospes, inquit, re necessaria in non necessario uteris. Significans, quod per se rectum est & utile, non egere prolixa oratione: quòd ipsa causæ bonitas facilè seipsam commender. Quòd si usquam locus est loquacitati, eam oportet ad inhonestas causas adhibere. *Plut. in Lac.*

AGESILAUS, cum rhetorem eo nomine apud Agesilaum Lacedæmoniorum Regem laudasset quidam, quòd res specie exiguas magno verborum ornatu amplificare posset: Ego, inquit rex, ne sutorem quidem arbitror bonum, qui parvo pedi magnos calceos induat. Quo innuit, inanem loquacitatem nullibi probandam esse. *Idem.*

Tradit *Plinius*, Linguæ inditas à natura binas venas, quarum una cor, altera cerebrum versus vergeret; quo significatum voluit, inquit, natura, linguam à corde non debere dissidere: neque aliter loquendum, quàm sentias; quod faciunt illi, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. G

ANTIPATER de Demade jam grandævo dicere consueverat, Demadi, ut immolatæ victimæ, nihil superesse præter linguam & ventrem. Nam venter ex hostia abjiciebatur, & lingua dabatur præconi. Ita senex orator tantùm loquebatur. Loquacitas enim crescit cum ætate. Tradunt autem, Demadem luxui & gulæ fuisse deditum, unde & Phocionis reprehendit frugalitatem. *Plut. in Apopht. & in Phocione.*

ALEX. epistolam à matre missam, quæ occultas accusationes & calumnias in Antipatrum concinebat, legens, Ephestionem quidem amicum simul, uti consueverat, eandem legere passus est, sed ea lecta, annulum ipse digito detraxit, & ori illius sigillum, veluti reticentiæ symbolum, impressit, dicens: Contine hæc, & ne quid eorum effutias. *Plin. in Alex.* Idem cùm silentium suorum maximoperè probaret: Quisquis, inquit, secretò commissum divulgaverit, is certè aut nimium immodestus, & siquidem lucri studio id egerit, improbus rectè dicitur: aut si nulla spe quæstus illicitus, æquè profectò iniquus est. *Stob.* H

Venerat ex Hellesponto ad Gnathænam Amator quidam ejus fama & nomine permotus. Cum itaque inter pocula plurima effutiret, & importunus esse videretur, respondens Gnathæna: Nunquid, inquit, te ex Hellesponto venire dixisti? Cumque annuisset: Cur, igitur, inquit, primariam mihi civitatem ignoras? Qui cum diceret, Quænam tandem est illa? Sigeum, respondit: Atque ita artificiosè hoc nomine futilem ejus loquacitatem coercuit: σιγὴ enim silentium, & taciturnitas apud Græcos appellatur. *Ælian. l.2. de var. hist.*

M. CATO Lucroni cuidam ambienti inter Catonis familiares recipi, negavit, dicens: Se cum eo non posse vivere, qui plus saperet palato, quàm corde. *Eras. l.5. Apopht.* Idem dicere solebat, cum nequaquam tacere posse, quem morbus loquendi teneret. Ea enim est linquæ licentia, ut semel limites suos egressa, vix intra septa contineri possit. *Bruson. l.3.c.25.*

Rho-

A RHODIUS quidam, ministro Romani Imp. multa vociferanti ferociter: Non curo, inquit, quid tu dicas, sed quid ille taceat. Loquacitas caret effectu, taciturnitas habet certiora consilia. *Plut.*

POMPEJUS, impatiens Tullianæ dicacitatis, inter amicos dicere solebat: Cupio, ad hostes transeat Cicero, ut nos timeat: Notans illius ingenium, quo dicitur hostibus fuisse supplex, in amicos contumax. Hoc Pompeji dictum ita refert Quintilianus: Transi ad Cæsarem, & me timebis.

ALPHONSUS, homines quos vanis sermonibus impleri, & penè distendi intueretur, modò utres, modò vesicas vocitabat. Quemadmodum enim utres & vesicæ infusis humoribus extenduntur, & tumescunt, donec humorem infusum respuant: sic homo loquaculus inflatur, donec audita garriendo effutiat. *Panorm. l.4.*

LOQUACITUS quidam Hieronymum Carbonem, suavissimi ingenii virum, obtundebat, atque cum ingentem jam verborum cumulum congessisset, petebat sibi ab eo ad singula responderi. Verùm cum ille siluisset diu, conversus tandem ad astantes, Magnum, inquit, tanatum proven- B tum attulit. *Pontanus.*

ENNIUS Senensis in Petrum de monte Licino, non incelebrem astronomum, podagra laborantem, incidit; atque ab eo, dum alteram post alteram fabulam recitasset, diu retentus, cùm transeuntem notum quemdam vidisset: Age, inquit, ò amice, ausculta hunc podagricum: Nam aures meæ audiendo ambæ obtusæ sunt. Notavit autem hominis vanam & nimium molestam loquacitatem. *Æn. Syl. l.3. de reb. gest. Alph.*

ÆNEAS Sylvius dicere solebat, Sapientius esse agere, quàm fari, Nunquam enim, nisi cum necessitas postulat, sapiens loquitur: neque vana, sed ponderosa profert. Stulto autem nullum est tempus sermone clausum: facilèque verba jactitat, qui sine consideratione profatur. *Sylv. l. 1. Comment. de reb. gest. Alphonsi.*

---

* Linteum. Linum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

LInteum vulgò accipitur pro sindone aut sudario, quo ad extergendum utimur, Græcis σάδονι, sive pro panno lineo. Unde & vela dicuntur lintea, item illa quæ in scenis ex- C tenduntur, ut umbraculum præbeant spectatoribus: sic legimus Cæsarem totum forum linteis adumbrasse. Venit autem à Lino herba notissima, quæ cannabis in modum, in lanæ mollitiem contusa, netur, cujus feracissima est Ægyptus, Gallia, & Flandria. Dicitur autem Linum quasi λεῖον, lene & æquabile, & lata significatione sumitur pro omni illo, quod ad texttinam adhibetur. Quot verò Lini species, tot Linteorum differentiæ numerantur, prout statim dicemus. G

LINI, ET LINTEORUM SPECIES.

Albestino Lino principatum tribuit *Plin.* eò quòd igne non absumatur: & mappæ ex illo textæ, magis splendentes redduntur accensæ sordibus exustis, quàm lotæ: olim ex illo Regum tunicæ favillam corporis à reliquo cinere separabant. Hoc autem Linum non ex herba, sed lapide Amiantho, cujus ferax est Cyprus, confectum ferunt, qui malleis contusus, excussa terrea superfluitate, capillamentis suis lini speciem præ se fert, atque in telam texitur: hinc vela quæ ignibus injecta ardent quidem, sed flammis splendidiora exeunt, teste *Dioscor. l.5. c.113.* Atque hoc usum Athe- D nis Callimachum, in aurea quam fecit lucerna, quæ diutissimè ardebat, oleo non nisi post annum dissipato, existimant: scribit de illa *Pausan. in Atticis.* Gigni autem in Carystia rupe, *Plin.* tradit.

Proximus honos Lino Byssino tribuitur, mulierum deliciis, in Achaja nascenti: byssum autem in arbore nasci, trunco populum, foliis salicem referente, scribit *Philostr. in Apollonio.*

Est & Linum Xylinum, è frutice quem gossipion aut xylon vocant, oriturque in superiori parte Ægypti, atque ex ejus interiore bombyce lanugo netur, è qua lintea fiunt.

Amorgis etiam lini species est, *Suida* λινοκαλάμη. Unde amorgina, tenuissima lina sunt antiquis memorata, ut omittam lina è palustri arundine, cannabi, genista, & palmæ foliis parari solita.

Linum vulgare & propriè dictum Ægyptus copiosè serit. Item Europæi passim ex eo telam conficiunt, Hispania citerior habet splendorem lini præcipuum, torrentis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem.

Industria hominum etiam hìc se exercuit, quando in linteis imagines intexuit, & formas rerum impressit. *Lamprid. in Heliogabalo* vocat picta mantilia, illa quæ in mensam mit- E tebat Imperator, his edulis picta quæ apponerentur. Excellunt in hoc genere texturæ Corracenses in Flandria, ut qui nuper Serenissimis Principibus suis Alberto & Isabellæ mappas & mantilia ad stuporem affrè imaginibus insignita, ut vel exquisitam picturam, summaque arte deducta lineamenta referrent, donarunt, neque parvi muneris loco eadem à benignis Principibus acciperentur.

Lis. Litigium.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

LIs, sive litigium, Græcè ἔρις, deducitur à verbo Limes, juxta quosdam, quòd primæ lites fuerint ob limites. Hebraicè *Meribah*, id est contentio coram Judicibus. Definitur autem, Vitium affabilitati oppositum, quod consistit in hoc, quòd quis pronus sit ad contradicendum, sitque in moribus difficilis, neque se velit aliis accommodare. Vocat tales *Arist.* δυσκόλους, hoc est contentiosos, & pugnaces in verbis, Nihil autem bono viro & quiero magis convenire *Cic.* pronunciavit, quàm abesse à litibus & F civilibus controversiis. *Ad Attic.*

Litis instrumentum vocat *Quintil.* ipsa acta quæ producuntur à litigantibus. Et ita penè usus obtinuit, ut litem appellemus controversiam, sive acrem disceptationem, quam coram Judice aliquì sustinent, certis formulis instructam, ut per eum decidatur.

Differt autem à jurgio, quòd hoc juxta *Cic. de Republ.* sit bonorum, & vicinorum, amicorumve concertatio, quomodo in sacris literis Abraham: Non sit quæso jurgium, dicebat ad Loth generum, inter me & te; fratres enim sumus. Contentio verò inimicorum, litis nomine appelletur.

Differunt tamen lites quæ verbis peraguntur, ab iis quæ scriptis & productione actorum, cùm hæ sint judiciales.

ORIGO. LIMITUM CIRCUMSCRIPTIO.

Lites primùm inter homines à limitibus exortas, suadet recepta vocis notatio apud Grammaticos, & insinuat historia sacra Geneseos. Nam peracto diluvio, postquam tres filii Noe in varias mundi partes tanquam semen dispersi fuerunt, & illustrium gentium capita effecti, posteros reliquerunt, qui sensim in familias, & gentes, & nationes va- G rias fuerunt divisi, juxta *c. 10. Gen.* ubi LV. linguæ & Gentes (alii LXXII. numerant) distinguuntur, à quibus nunc illa mundi plaga ad habitandum electa est, sic ut per inferius ac superius hemisphærium mundi fuerint dispersæ, & in formam Reipublicæ redactæ, Principes sibi & Magistratus creaverint, legesque & statuta decreverint, pomeria terminosque constituerint. Constat enim, statim post diluvium, Nemrod velut principem fuisse ædificantium turrim Babel. Ac paulò post ædificatas civitates, colligitur ex *c.12.* ubi fit mentio Sichem, Bethel, Hai. Item Pharaonis Ægyptii. *Cap. vero 13.* memoratur, quòd cùm Abraham, unà cum Loth, qui frater erat Saræ uxoris ipsius, pergeret, & uterque esset opulentus, communiter habitare nequiverint, factaque sit rixa inter pastores gregum ipsorum; dum scilicet quisque meliora pascua suis gregibus determinat, sibique limites pascendorum gregum designat.

Præterea capitis insequenti describuntur bella quæ Amrad Rex Babylonis tertius à Nemrod I. illius rege, cum aliquot aliis gessit adversus Pentapolitas, ut olim à se subjugatos & rebelles, rursus sub jugum mitteret; & ita consequentet re- H periuntur omnia bella, & lites plerumque ab hoc fonte, limitum extensione videlicet, aut circumscriptione, exortas jam olim fuisse, & etiam hodie excitati, ut latiùs in loco *de bello* dicitur.

LEGUM MULTIPLICATIO.

PLATO verissimè scripsit, Ὅτι παρ' ἓς πλεῖστοι νόμοι, καὶ δίκαι παρὰ τοῦτο, βίοι μοχθηροί. Quòd ubi plurimæ leges, ibi & lites, itemque mores improbi. Certè primùm apud Romanos leges paucissimæ: additæ decemvirales. A Justiniano plurimæ latæ sunt. Lotharius suas adjecit, in semen & fomitem litium.

Maxima Europæ pars circa illas ludit. Sunt qui instruunt, judicant, agunt, & qui omnium misertimi eas habent. Neque enim tam clara causa est, in qua non tenebræ finguntur ab aliqua lege, interpretatione, decreto. Ars jam facta passim Caussidicina, cui plerumque improbitas adhæret; excipio tamen eos qui ex dignitate & veritate jus habent; cædes, rapinæ, contentiones. *Plato* iterùm de iisdem *l.5. de Legib.* Non fuerint concordes unquam, aut amantes